

B. ŠENOVA: KRALJEVIČ MARKO IN VILA.

DR. IVAN LAH:

POTNIK NIČ.

POVEST S CESTE.

Konec.

Z Ledo sva obstala ob jezeru. Cesta je bila čista in lepa, gospoda se je izprehajala po njej. Zdapazdaj je zadržala kočija in izginila v drevoredih. Od nekod so prihajali glasovi godbe.

Po jezeru je legal mrak in valovi so se zibali v večernem vetru. Čolnici so se počasi pomikali proti obali. Lahen, prijeten hlad je zavel z jezerske gladine. Zatonil je nekje za gorami oni vroči, prašni dan s svojim dušečim pritiskom in obdal naju je prijetni večer s svežim hladom, kakor da se je bil skopal v jezeru. Utrujena od pota in okrepečana v novem ozračju, sva sedla na klop ob jezeru in se zagledala v to krasoto. Nje roka se je krčevito prijela moje, da sem čutil vso njeno vdano ljubezen. Bila sva srečna ob misli, da uživava enkrat isto krasoto, kakor bogati milijonarji, ki so se izprehajali za nama po drevoredu. Toda najina sreča je bila večja, bila je sreča ceste.

„Ostaneva tu, Leda!“

„Ostaneva.“

„Krasno je tu, naužijeva se krasote.“

Pogledala me je s temnimi, žarečimi očmi.

„Kako sem srečna, da sem s teboj, bila sem tako sama.“

„In zakaj si šla na cesto, Leda?“

„Hotela sem.“

„In sedaj?“

„Ostanem tu in ti ostaneš z menoj.“

Drugi dan je dobila Leda službo v prodajnici. Posedal sem po klopeh letoviških nasadov in čakal večera.

Prišla je na dogovorjeno mesto ob določeni uri. Bila je vsa srečna in stregla mi je s piškoti. Prosila me je pri vsem na svetu, naj ne odidem naprej, ker hoče za oba služiti kruha. Nisem bil nikdar toliko len, da bi morali skrbeti drugi za me. Toda tu sem se vdal. Ljubil sem Ledo in je nisem mogel zapustiti. Tudi letovišče je bilo krasno. Hotel sem se ustaviti po dolgi poti ter napisati knjigo: vse ali nič . . . Vidite, kake abotne misli ima včasih človek. Pozno zvečer sem spremil Ledo ob jezeru domov in mesec, ki je sijal na modrem nebu, je lahko videl dva zelo zaljubljena človeka. Hotel bi sedaj govoriti o čuvstvih, a zdi se mi, da ni časa. Resnica je, da sem tisti večer dolgo slonel ob jezeru in sem se razjokal od veselja. Gledal sem od daleč v okna, kjer je spala Leda in sem ji želel lahko noč.

Tako sva ostala na letovišču. Pred prodajnico, kjer je služila Leda, je bilo mnogo ljudi, tudi izvoščki so stali tam. Gospodje so postajali tam o večerih in so govorili o Ledi. Vsi so govorili o njej, slišalo se je nje ime po vsem letovišču. Toda Leda je ljubila mene in zastonj so bili vsi lepi pogledi, nasmehi, darovi, da, tudi darovi . . . Zvečer je prihajala Leda k meni na breg, sedla sva v čoln in sva se vozila pod nizko visečimi vejami bujnih vrb, rastočih ob jezeru. Poslušala sva šepetanje valov in gledala njih zlatomodro valovje, ko je visoka zarja izza gor odsevala v jezerski gladini. Bili so to krasni dnevi.

Toda nekoč sem šel po drevoredu in sem srečal njo, ne Ledo, ampak gospodično, ki sem

vam o njej pravil... Ni prijetno pripovedovati v imenih. Šla je z roko v roki z lepim, visokim gospodom. Obstala sva za trenutek presenečena in odšla sva dalje. Ozrla se je še enkrat in je izginila med drevjem. Spomnil sem se onih dni, ko sem hrepeneče čakal, ali se bo ozrla za menoj; spomnil sem se tudi onih dni in ceste, ki je prišla za njimi; pomislil sem na njo in skoraj da sem čutil žalost v srcu. Spoznal sem, da zdaj nisem višji od nje, kajti moja cesta se je bila ustavila in začutil sem očitajoče glasove, neprijetne in zbadljive, a to je bila samo zavist, ker nisem jaz stopal z njo roko v roki po drevoredu. Pomislil sem na svoje stanje, in sem spoznal, da je treba iti dalje. Zvečer sem se poslovil od Lede.

„Odidem nekoliko v svet in se vrnem.“

„Vrni se kmalu!“

„Vrnem se. Ob koncu sezone itak odideva skupaj.“

„Da, odideva...“

Trdo, skoraj obupno so se me oklenile nje roke in strastno drhteča usta so poljubljala, poljubljala... Odšel sem z jutranjo zoro in takrat sem prvič spoznal, kako je težka pot po svetu, kadar ni svobodna. Tožilo se mi je po Ledi in tudi na njo sem mislil. Novi dogodki na cesti so vendar zmotili moje misli in hotel sem že oditi daleč v svet, toda konec sezone se je bližal. Zato sem se vrnil. Hrepenel sem po Ledi tem bolj, čim bolj sem se bližal letovišču, in postalo mi je skoraj nerazumljivo, kako sem mogel živeti brez nje. Prišel sem na letovišče zvečer in sem šel naravnost na kraj, kjer je včasih stal čolnič, ki sva se v njem vozila z Ledo. Čolnica ni bilo. Tudi prodajalna je bila že zaprta. Moje trdno prepričanje, da me Leda pričakuje vsak večer v čolnu, je bilo prevarano. Šel sem po drevoredu okrog jezera. Med drevesi na valovih ob bregu se je nekaj zganilo. Obstal sem. Zibal se je tam temen čoln in v njem je sedelo dvoje ljudi. Spoznal sem ju takoj, kajti blesketanje v jezeru jima je razsvetljevalo lica. On je bil visok, mlad gospod, njen mož, razumete: njen, in v naročju mu je ležala Leda. Sklonil se je nad njo in pritiskal k sebi nje krasno telo. Gledal sem dolgo ta prizor brez vseh posebnih čuvstev, le nekako očitanje je padalo z večjo in večjo težo na vse moje misli.

„Leda, Leda...“

Glasi ženski vzklik je pretrgal nočno tišino in je odmeval tja nad valove do nasadov in med vsemi drevoredi. Ozrl sem se: ob klopi je klečala sklonjena ženska postava. Gospod v čolnu je izpustil Ledo in planil na breg, Leda je skočila za njim.

„Kaj je?“ je vprašal gospod s stroгим licem, ko me je zagledal.

„Tu, glejte!“

Stopil je k oslavljeni gospe. Leda pa mi je planila v objem, krepko in trdo kakor kamenite so se me oklenile nje roke.

„Kaj si storila, Leda?“

„Kod si hodil... Jaz sem te čakala.“

Zaplakala je. Hotel sem se je oprostiti.

„Kako si čakala?“

„Hotela sem ti pripraviti sladko posteljo, mehko vzglavje, vse tebi...“

Šepetala je z zapeljivimi besedami in se me oklepala bolj in bolj.

„Leda, pusti...“

„Ti me ne ljubiš?“

„Ne.“

Omahnile so kakor mrtve nje roke. Zgrudila se je in zajokala na glas. Hotel sem jo pustiti in pobegniti. Toda mimo je pridrdrala kočija in obstala na mestu. Ženska ob klopi se je sklonila in se opirala z eno roko ob gospoda. Nje lice je bilo krasno, blede. Vedel sem, da je ona. Še je bila v očeh ljubeznivost in sladkost je še spala kakor nepredramljena na njenih ustnah. Podal sem ji roko in ji pomogel v voz. Zagorele so njene oči tako globoke, otožne. Zašepetala je moje ime, gospod se je usedel poleg nje in kočija je oddrdrala. Tako sva se torej srečala.

„Kako se moreš jeziti nad menoj?“ me je vprašala Leda in me prijela za roko.

„Ponižala si se, padla si nizko, družila si se s človekom iz množice, ki misli, da so ji v gabundi igrača, po drevoredu bi ne šel s teboj in v čolnu te je poljubljaj.“

„Jaz sem ti hotela...“ In šepetala je sladke besede.

Ljubila me je Leda: spal sem na sladki postelji, na mehkem vzglavju. Toda ni me ljubila, kakor sem jaz hotel, kajti ko je prišel konec sezone, je ostala tam, jaz pa sem zapustil mehko vzglavje. In odšel sem v svet. Lahko bi bil tam obležal in bi bil poginil v neskončni lenobi. Tako me je peljala cesta naprej razdirat, da me je pripeljala sem. Kakor vidite, ni končana niti pot niti povest, kajti vse se konča s smrtjo. Prihaja mi misel: vrniti se k Ledi. Obležal bi pri njej in bi postal človek družbe. Vem, vsak se utruji in obnemore prej ali slej, toda zmaga samo tisti, ki vztraja do konca. Na cesti se je začelo življenje in se bo končalo na cesti. Dolga je bila pot od prvega griča do letovišča in neznano je, kam pojde poslej.“

„In vi ste zadovoljni s svojim življenjem.“
„Zadovoljen sem, ker sem zmagal.“
Kmalu je objelo vse tiho spanje.

JUTRO.

Zasvetilo se je na vzhodnem nebu, zasijalo je jutro. Vzbudil sem se in se ozrl po sobi. Skozi veliki dve okni je sijal dan na zapuščene stene. V svitu mladega dne je stal moj znanec ob oknu in je čital iz knjige, kakor bi molil molitve. Slišati se je dalo razločno.

„Hodim med tem narodom in imam oči odprte. Postali so manjši in postanejo še manjši. Toda v tem je njih nauk o sreči in čednosti.“

Čednost jim je to, kar jih dela skromne in krotke, na ta način so naredili iz volka psa in človeka so napravili za najboljšo domačo žival, človeka.

Hodim med tem narodom in jim govorim mnogo besedo; toda oni ne vedo, niti kako vzeti niti kako shraniti.

Čudijo se, da nisem prišel preganjat strasti in nečednosti; in res v resnici nisem prišel, da bi jih varoval žepnih tatov.

Toda kaj govorim, ko nima nihče mojih ušes; in zato hočem to klicati vsem vetrovom: Vedno manjši postajate vi, mali ljudje; odpada od vas komad za komadom, vi zadovoljni . . . Poginete mi še . . .

Preveč ste varčni in preveč vdani. To je vaše pozemeljsko kraljestvo; toda če hoče biti drevo veliko, mora pognati trde korenine okoli trdih skal.

Oh, ko bi pustili vse polovičarsko hotenje; in postali tako odločni k lenobi kakor k činu!

Ah, ko bi vi razumeli mojo besedo; delajte, kar že hočete, toda bodite najpreje med temi, ki znajo hoteti. Ljubite že svojega bližnjega kakor samega sebe, toda bodite najprej med temi, ki ljubijo sami sebe. Z veliko ljubeznijo ljubim, ljubim z velikim zaničevanjem. Tako govori Zaratustra, berzbožnik. Toda kaj govorim, ko nima nihče mojih ušes. Sem tu še prezgodaj za celo uro.

Sem svoj lastni predhodnik, svoje lastno jutranje znamenje v temnih ulicah.

Toda njih ura prihaja. In pride tudi moja. Od ure do ure postajajo manjši, revnejši, neplodnejši; uboga preteklost, uboga država pozemska! Kmalu bodo stali kot suha trava in stepa in sami v sebi utrujeni; bolj ko po vodi jih bo žežalo po ognju. Oj, blažena ura bleska; oj, skrivnost predpoldne! Begoče ognje hočem narediti iz njih in oznanjevalce z gorečimi jeziki.

Oznanjevalci morajo še nekoč z gorečimi jeziki. Prihaja, je blizu veliki poldan.

Tako je govoril Zaratustra. Stal je kakor črna senca v mladem svitu oslabelega solnca.

„To je vaša molitev.“

„Molitve je za slabe, da postanejo še slabši. Zaradi njih se bo jutri človek začel in pojutranjem postal.“

Zaratustra je prepovedal ljudem iti za njim in zato je bil največji učitelj človeštva. Slišali ste, kake so bile izkušnje, ki so me hotele uničiti. Slabi ljudje molijo in silni hočejo. Kar sem govoril, je začetek dneva.

„Vi ste po vsem anarhist.“

„Gospod, mi nismo narod filozofov. Majhna je naša filozofija, kakor je majhna zemlja naša. Toda jaz sem srečal v svojem življenju velikega filozofa. Ob tej uri se ga spominjam. Bilo je v jasnem jesenskem jutru, ko sem ga našel ležečega na ježi ob cesti. Bil je nekdanji častnik, torej človek, ki se je učil streljati ljudi. Spoznal je, da se ljudje učijo tega samo zaradi dvomečih in upornih, zato je zapustil ono službo in je šel na cesto. Ko sem ga srečal, je bil že star in siva brada je poraščala razorani obraz. Gospod, nisem videl večjega filozofa in on je bil anarhist, a zase, gospod, kakor smo vsi vsak zase. Čemu bi s silo razdirali to slabo družbo, razbije se sama v sebi, ker je slaba.“

„In mislite, da je bodočnost vaša?“

„Ne bodočnost, ampak, kar pride po bodočnosti, kajti vse se skazi ljudem, kar napravijo. Slabe so njih sile, a še slabša je njih volja, ker hočejo pridržati to, kar imajo.“

„Mi se izpopolnjujemo . . .“

„Ko sem včasih ležal med vozovi na dvorišču, sem se zagledal v jasno nebo, kjer so bile zlate zvezde, kakor pripete na modri baldahin. Gotovo zelo lepa misel. In če bi se približal zvezdam, bi otemnele prav tako, kakor je temna zemlja. In zemlja se mi je zdela vsa cvetoča, zelenična; ko sem jo pogledal od blizu, cvetelo in zelenelo je vse iz prsti in to tem bolj, čim več je gnoja. Vidite, gospod, to so ideali in bodočnost je ideal.“

Hotel sem mu ugovarjati.

„Mi smo prehod, mi smo prehod,“ je govoril, sloneč ob oknu, „mi padamo, ker je na cesti kamenje, ki ga je tja nametala množica. Prišel bo čas, ko ne bomo padali. O veliki dan! Leda! Odpahnuti bi te bil moral — toda kamenje je na cesti, zato si padla. Prišel bo čas . . .“

Vstal je in urno odšel.

DAN.

Ko sem stopil v vežo, je bil Vandravec Nič že odpotoval. Poslovil se ni. Stopil sem na cesto in se ozrl za njim, toda že je izginil za prvim gričem.

Bel dan je sijal nad pokrajino in v njem je še mirno spal zapuščeni dom ob cesti. Na loki so se pojavili kosci; bili so pivci prejšnjega večera. Postavili so se v vrsto drug za drugim in začulo se je hrzanje kos. Gibali so se enakomerno drug za drugim in orošene kose so se blesketale v jutranjem solncu. Prikosili so do ceste in se ustavili.

„Hej, dobro jutro . . .“

„Bog daj!“

„Lepo je bilo včeraj.“

„Lepo.“

„In oni človek; lepo je govoril.“

„Po svoje.“

„Delati je treba . . .“

Obrnili so se in so rezali na nasprotno stran.

Bela cesta se je bolj in bolj svetila ob senožeti, vila se je od gričev do gričev, neznano od kod, neznano kam, kakor večna, dolga nedokončana povest.

PETRUŠKA — RADIVOJ PETERLIN:

Z BOGOM, OLGA!

Kako zaupno gledaš mi v oči,
da ljubiš me, pogled ta govori,
in vendar, dekle, ko spet pride dan,
z očmi iskala bodeš me zaman!

Še en poljub na rožni Tvoj obraz,
na ustne kakor mak, oči, in jaz
odidem proč čez skalnato goro
in nikdar k tebi nazaj me ne bo.

Ne vprašaj me, zakaj, ker sam ne vem,
to vem, da tukaj biti več ne smem,
ker to mi je določil večni Bog,
da sem kot piš nestalen in ubog.

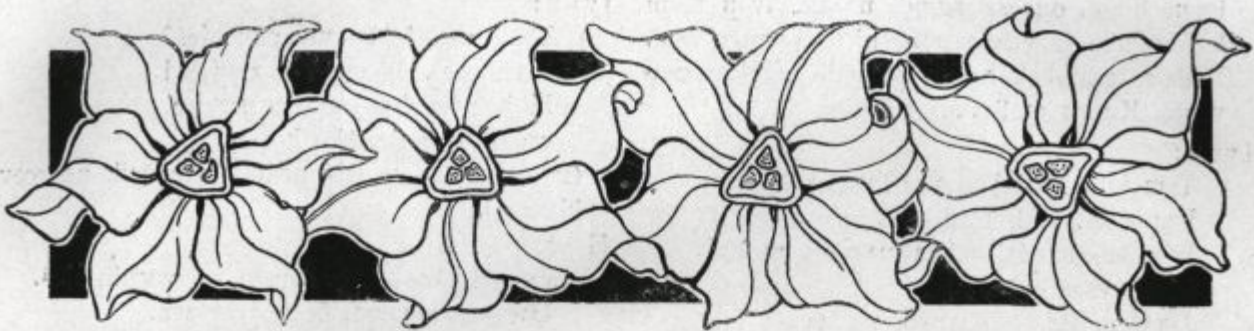
V MESTNEM PARKU.

Duša samotna, naprej po tej poti,
kjer vse veselja kipi
z vseh strani vre ti ljubezen nasproti,
zdaj se zaljubi še ti!

V senci somračni za parom par šeta,
drugi sede na klopeh,
plamen oči njih razkošje obeta,
izzivajoč je njih smeh.

Kratko ko zimski dan naše življenje,
kakor bi trenil, zbeži
in zato: duša, pozabi trpljenje,
dragi, poljubi še ti!

ETBIN KRISTAN:

KRALJEVANJE.

(Konec).

Vortabor:

Presvetli kralj in gospodar, pomisli —

Ivan:

Kaj naj mislim? Kam naj se oziram?

Vortabor:

Lahko bi te napadla cela četa.

Kako bi sam ubranil se stoterih?

Razkačeno, razdraženo je ljudstvo ...

Jašmara:

Resnico rekla znamenja so moja.

Ivan:

Da, tvoja znamenja!

Le izprašuj jih!

Meni ni več treba tvojih znamenj.

(Vortaboru):

Cela četa, praviš?

Varuj se, predrzni strahopetec!

Kdo sem jaz? In kaj sem?

Ali ne poznaš več kralja?

Kaj je sto ljudi, kaj tisoč? ..

Ivan sem! Jaz! Ivan!

Kaj velja mi sto ljudi, kaj tisoč,

kaj vse ljudstvo, vse človeštvo,

ki se plazi po nižavah,

v tem, ko dvigam jaz se nad planine,

nad oblake, k solncu?

Vortabor:

Kralj — gospod — oj, kaj te je prevzelo?

Čuden je obraz tvoj in pogled —

(Iz daljave se slišijo časinčas nerazločni glasovi).

Ivan:

Kaj me gledaš? V solnce se ne gleda
s takimi očmi.

Zmanjšaj se, pritlikavec!

Gledati me smeš le iz nižave,
da očesa mojega te plamen
ne sežge.

Tresi se pred velikanom!

Trepetajte vsi! Črvički!

(Vsi so zmedeni, spogledujejo se in plašno
pogledujejo Ivana).

Ah! Vi mislite, da je le prstan.

Ne — obročka suženj nisem,

hlapec nisem sanj in bajk.

(Sname prstan in se glasno, nenaravno zasmije).

Jašmara (v strahu):

Kaj nameravaš, dobri, silni kralj?

Vortabor (zmeden):

Ponižno prosim, o gospod — premisli —

Ivan:

Tiho! ... Moja volja vlada ...

(Svečano):

K sebi se povrača Ivan,

nase se opira,

tuje se moči rešuje.

(Z drugim glasom):

Ha ha! Ako niso bile sanje,

pridi, Vila, pridi,

vzemi dar, ki ga ne maram ...

Vile ni — seveda ...

Sanje, sanje, sanje ...!

Proč s spominom na nje!

(Hitro se obrne k vodnjaku. Jašmara pade pred
njim na kolena in ga hoče zadržati).

Kdo si, žena?! Česa se predrzneš?

Proč! Izgini izpod nog mi,

da te ne pohodim ...!

(Jašmara mu objame koleno; Ivan hitro od-

tegne nogo, ona se zgrudi na tla. Ivan stopi k vodnjaku in vrže v ponosni pozi prstan vanj. Voda zašumi, kakor da bi bil padel težak kamen vanjo. Kratek molk . . .

Ivan:

Tam je . . . Zdaj ni več obsene.
Ivan sem, kralj Ivan —
Iz vsemirja zdaj zajemam svojo moč
in iz svoje duše.
Jaz sem jaz — gospod, vladar.
Vse je pod menoj,
nihče nad menoj.

(Kratek molk).

Vortabor:

Kralj Ivan — čudno mi je v duši — čudno.
Dovoli, da odidemo odtod,
da kamorkoli skrijemo se v kot,
ker služiti ne moremo ti več
tako, ko služili smo ti doslej.

Ivan:

Ha! Pojdite! Kaj bi z vami?
Strah vas je, slabiči.
Kar pojdite, da vas več ne vidim.
(Vortabor se prikloni, da bi mu poljubil roko,
Ivan mu jo hitro odtegne).

Ne dotikaj se me!
Posvečena ta je roka.

(Vortabor se obrne k vojščakom, reče jim potihoma nekoliko besed, oni prikimajo in vsi skupaj hočejo oditi. V tem pride Hodigost z desne. Ko opazi Ivana, se ustavi in ga gleda, kakor bi ga hotel proučiti).

Hodigost:

Že davno videla se nisva, Ivan.
Ej, danes ti ne lišpa glave krona,
živi se vendar še lahko brez nje.

Ivan:

Hodigost — poznam te, drzni bratec!
Ti mi pač ne snameš krone z glave.

Hodigost:

Ni treba, Ivan! Sam jo odložiš —

Ivan:

Ha ha! Čudne sanje sanjaš . . .
Novo dam napraviti si krono;
mojster mi izdelal jo največji,
z demanti jo okraši bogato,
da stemni se solnce v njenem blišču,
ti pa oslepiš, če jo pogledaš.

Hodigost:

Lepo bi bilo, Ivan, ako drugih
skrbi na svetu bi ne bilo zate.
A zdaj ne misli nič na zlato krono;
vse nujnejša naloga zdaj je tvoja.

Ivan:

Blede se ti! Mar me poučuješ?
Pazi, pazi, da te ne kaznujem!
Moja pest drži ognjene strele;
vsaka te ubije, ako hočem.

(Iz kovačnice se sliši nekoliko močnih udarcev kladiva).

Hodigost:

Otrok! Otrok! — Zaman se povzdiguješ.
Govori pametno, če nisi blazen.
Poslušaj mene, pa mi odgovarjaj!
Do grla sito ljudstvo je nasilja . . .

(Ivan se nenaravno nasmeje)

sporoča ti, da tirja zdaj pravico.
Izvolil te je narod sam za kralja
in čast in moč kraljevsko ti pusti,
slovesno če obljubiš in potrdiš,
da, kolikor je možno, še popraviš,
krivice krute, prizadete ljudstvu,
a da v bodoče vladal boš pravično.

Ivan (se zopet nasmeje):

Krasno! Krasno! — Čudovito!
Narod ukazuje meni,
kralj naj sluša.
Ali naj se ljudstvu
kralj do tal prikloni?
Naj li prosim odpuščanja?
Milostno je morda ljudstvo.
Reci, reci — kaj zahteva — ljudstvo?

Hodigost:

Ne smej se, Ivan! Resno je — prav resno.
Prekliči davke, ki si jih naložil.
Svobodo vrni, komur si jo vzel.
Pokaži narodu ljubezen pravo;
spoštuj postave ljudstva starodavne;
po šegah sodijo naj starejšine —
njih svet poslušaj, ščiti nam ognjišče,
poplačaj vsako delo po zaslugi,
tedaj lahko ostaneš kralj do smrti.

Ivan:

Hvala, Hodigost, oj hvala!
Krasno govoriš, resnično.

(Vzroji):

Ali veš, kako je s tvojo glavo?
Grom nebeški — kakšne blazne misli
begajo vam slaboumne glave?!
Še me ne poznate.
Toda verjemite,
da me pač spoznate kmalu.

(Porogljivo):

No — povej mi, kaj bi bilo,
če vam ne obljubim prav ničesar?

(Zopet bolj razburjen):

Kaj, če vam pokažem

še le zdaj gospoda?
Saj sem bil premil, preblag s tem ljudstvom!
V vaših mislih sem še človek,
vam enak, iz vašega rodu.
Zdi se vam, da sem po vaši volji
kralj in gospodar v deželi
in da me lahko poženete s prestola
kakor hlapca, če vam ni poslušen . . .
A prevzetnost hlapčevska vas mine! . . .

(Ponosno, samozavestno):

Kralj sem, ker sem kralj;
moja moč me dviga,
moja misel vlada,
moja pest kraljuje,
ker je kri kraljevska v mojih žilah.
Svojega plemena sem edinec.
Svoje ustvarjam smotre,
svoja hodim pota,
svoj si zidam svet.
Vi pa ste otroci svojih staršev,
brez peroti, brez svobodne duše.

Hodigost:

Dovolj je, Ivan. Vidim, da z besedo
ničesar ne opravi skromna pamet.
V možganih tvojih nekaj ni več v redu,
zato ne kaže, da bi se prerekal,
dokazujoč usodno tebi zmoto.
Poslušaj torej kratko sporočilo.
V imenu vsega naroda ti javljam:
Naš kralj si bil — zdaj kralj nam nisi več.
Kar narod ti je dal, ti jemlje narod.

Ivan:

Ej, nesramnež! Meč iz toka,
pa življenje svoje brani,
ki ga ne obraniš!

(Potegne meč):

Hodigost:

Prepozno, Ivan! Z mečem si ne rešiš,
kar si izgubil slep in domišljav.
Pogubil meč je dosti naših bratov,
ljubezni pač osvojil nisi z mečem;
nobenega srca premagal nisi —

Ivan:

Kakšne vzbujaš mi spomine — —?
Ne govori o ljubezni!

Hodigost:

Železo se pretaka v tvojih žilah —
tako si pravil, Ivan. Ni li res?
Glej, skrhala pa se je tvoja moč
ob vsakem srcu kakor ob pečini.

Ivan:

Ne govori — ne govori —

Hodigost:

Nikogar ni na svetu, ki te ljubi.

Črti te narod, ker ga zaničuješ.
Ponižal si in ranil blago sestro;
ljubezni plamen bil bi rad užgal,
ugasnil si ga v Miloslave srcu —

Ivan:

Molči! — Dosti, dosti!
Kakšna moč hudobna te pošilja?
Ah — slabost bi rad mi zbudil v duši,
strah bi rad privabil mi v srce . . .

(Šum glasov, ki se je prej slišal iz daljave, se približuje in narašča na desni strani; nerazločni oddaljeni glasovi se slišijo tudi z leve).
Motiš se! . . . Potegni meč!

Brani se, da padeš z mečem v roki.

Hodigost:

Svaril sem te — zgodi se tvoja volja . . .
(Borita se. V daljavi se zasveti odsev ognja.
Vsi navzoči so se plašno umaknili. Naenkrat udari Hodigost tako silno po Ivanovem meču, da mu ga zlomi. Ivan se prepaše, obstrmi).

Litjan (pride z desne; za njim ljudje, oboroženi z meči, sekirami, kosami):

Zgodilo se je, vitez Hodigost.
Na nogah ljudstvo je po vsej deželi.
Trinogova je vojska razkropljena,
biriči Ivanovi so ujeti,
a Ivangrad gori ko suha slama.

Ivan:

Grad — moj grad — gori — —?!

Hodigost:

Bogovi! — Ivangrad . . . Kaj ste storili?
Jetniki dragi so zaprti v njem.

Litjan:

Ne boj se zanje. Nismo pozabili.
Ko smo premagali pijane straže,
osvobodili smo jetnike vse.
Pripeljejo ljudje jih naši kmalu.

Ivan:

Smelost mi poplačate drago!
Kazen si izmislim, da bo groza.

Litjan:

Ej, Ivan — kaj bi zdaj izmišljal kazni?
Pozabi, kar je bilo, pa se spomni,
da nimaš več oblasti in moči.
Drugačna zdaj je tvoja skrb pereča.
Razburjeno je ljudstvo in togotno,
ker si krivice storil nam velike.
Ko videli ljudje so v tvojem gradu
jetnike, po nedolžnem zakopane
v trohno in v brezsolčno tužno noč,
pa med jetniki še dekleta nežna,
vzkipela jim je kri in strašne kletve
odmevale od grajskih so zidov.
Razkačeni zažgali so tvoj grad;

mogoče, da jih potolaži ogenj.
A vendar glej, da sam jih ublažiš,
ker besni so in maščevanja žejni.

Jašmara:

Nesrečni kralj, poišči v svojem srcu
glasove blage, ki se jim odpira
človeška duša v takih težkih urah.

Ivan:

Blage — praviš? . . . Puntarje naj božam?
Maščevanja žejni so divjaki? . . .
Maščevanje moja je naloga.
Groza spreleti drhal uporno,
kadar dvignem pest jekleno,
da kaznujem nezvestobo
in prevzetnost črede.

Vortabor:

Oj Ivan, jaz sem zvest ti bil do konca.
Udano sem ti služil kakor pes;
ukazal si, a jaz sem storil vse,
ne da razmišljal bi besede tvoje.
A služil sem že kralju Silogoj,
pa vem, kako lahko umre udanost.
Poslušaj mojo prošnjo in moj svet:
položi v grob prevzetnost neprimerno
in potolaži ljudstva žive bese.

Ivan:

Pes! Da — pes si bil!
Pes ostaneš vekomaj.
Podel suženj misli tvoje misli.
Ivan ne upogne glave.
Ivan pojde svojo pot do konca . . .
Svet je moj in osvojim ga. — —
Hotel sem začeti vojno kmalu.
Dobro — še počakam.
Blazno ljudstvo ukrotim najprvo,
poteptam upor v deželi;
a tedaj pograbim vse sosedo,
svoji podložim oblasti
vse dežele naokoli.
Kadar moja moč spoznajo,
združijo se narodi sosedni z mano.
Tedaj pa pohitim dalje — dalje,
ko burja, ki podira stare gozde
Na kraj sveta ponesem prapor svoj,
na vrh najvišje zasadam ga gore,
da zavihra nad vso zemljo . . .

(Zanesen):

Da, da! Začrtali so mi bogovi smoter,
ko so poslali svojega me brata
na zemljo, med ljudi slabotne,
da vlijem smisel v brezpomembno njih živ-
ljenje.

(Dvigne zlomljeni meč).

Kaj čakate? Naprej!

Poldnevno sije solnce —

končano mora biti do večera . . .

(Ljudstvo je osuplo. Ivan stoji zamaknjen, s
povzdignjenim ostankom meča; oči se mu
čudno svetijo).

Jašmara:

Oj, Ivan, Ivan! Spomni se, kje si!

Litjan:

Čuj, Ivan — vsak čas pride naša truma.
Pomisli, da je vsa razdražena, srdita.

Ivan (vidi odsev požara):

Plašljivci! Zarja je vzcvetela
ob belem dnevu tam na nebu
in nevenljiva slava vabi nas!

Saj kliče Ivan! Kaj ste malodušni? . . .

(Z desne pride truma s kosami, sekirami i. t. d.
oboroženega ljudstva, ki se mu pozna, da je
bilo v boju. Spredaj gredo Silogoj, Svetlana
in Miloslava, potem Jarnež s kladivom v
roki).

Jarnež:

Opravili smo vse. Trdo je bilo —

Ivan (opazi Silogoj, Svetlano in Miloslavo ter
se silno prepade):

Pošasti! . . . Kdo vas je pričaral? . . .

(Tiho):

Zakaj prihajajo strahovi
v tej uri pred oči mi?

Zakaj je moten pogled moj?

Miloslava (se mu hoče približati):

Nesrečni Ivan, vse sem odpustila —

Ivan (zakriči):

Odtod! Odtod!

(Tiho):

Ljudje so tukaj — tiho — tiho . . .

Le senco vidim, pa sem se ustrašil —

Svetlana:

Ubogi brat, zavedi se —

Ivan (zopet zakriči):

Ne, ne! Nazaj, duhovi!

(Prime se za glavo, zakrije si oči, potem se
obrne na drugo stran, kakor da se boji pogle-
dati tja, kjer so Miloslava, Svetlana in Silogoj.
Blazno se nasmeje):

Haha! . . . Ljudje, vaš kralj se šali.

Ej, dobre volje sem.

Tako je dobro, če se gre na delo.

(Premaguje se, da bi ne pogledal na one tri).

Na delo, ki ga ni še videl svet . . .

Jarnež:

Govori pametno zdaj z nami, Ivan!

Jašmara (polglasno):

Oj kralj, predrami se! Nevarno je . . .

Silogoj:

Glej Ivan, omehčala je nesreča
srce mi v prsih, ki je bilo trdo —

Ivan (tiho):

Strahov zarota — — Morda sem bolan ...
In ljudstvo bi opazilo slabost — — —

Miloslava:

Oj Ivan, kakor morje brez bregov
je zdaj sočutje moje neizmerno.

Svetlana:

Pojdimo, brat; bolan si in nesrečen.
Krepilnih ti poiščemo zdravil —

Ivan (z negotovim glasom, dočim mu bega oko
od Svetlane k Miloslavi):

Bolan? ... Bolan? ... Hudo bolan ...
Spomini me trpinčijo okrutni.
Tako je govorila moja sestra ...

(Pogleda Miloslavo):

Dekle sem ljubil v hrepenečih sanjah ...
Presladke bile so trpljenja ure ...

Zvezdana (še v daljavi; ne vidi se):

Hitimo! Oj Ažbeta, ako ti
odpuščaš, odpusti mu tudi narod.

Ažbeta:

Svarila sem ga, toda ni me slušal.
Zanj sem se bala, pa sem ga svarila.
V srce človeško gledala sem često,
razumem ga — zato lahko odpuščam.

Ivan:

Od vseh strani pekel me bega ...
Ukanil bi me rad hudoben bes
in z mrzlico kali mi vid in misli ...

(Glasneje):

Ha — moje delo! Kraljev smoter ...!

(Povsem glasno):

Kaj gledate tako?
Mar mislite, da sem govoril?
Uho vas vara in oko ...
Ne verjemite sluhu in pogledu.
Za vas posluša kralj
in gleda kralj.
In v boj vas vodi kralj —

Ljudstvo:

Nikamor več! .. Dovolj je takih bojov ...
Saj nisi kralj ... Komu pa ukazuje?

Jašmara:

Kralj Ivan! Glej, lahko razdražiš ljudstvo —

Ivan (kakor da ne sliši nikogar):

Pozabimo sedaj na dom —
neskončni svet nas vabi
in čaka na junaka,
da pride in ga osvoji
in v nove da prelije ga oblike.
Na noge vsi! Za mano!

Miloslava:

Oj Ivan, Ivan! Kam si se zagledal?
Poslušaj Miloslave milo prošnjo,
otresi se slepila! Zdrami se ...

Svetlana:

Poglej me, brat! Še sanja tvoja duša,
a sanje te so težke in sovražne —

Zvezdana (pride z Ažbeto, ki se težko opira
ob dvoje palic, in z Darmirom, Perimilom in
drugimi):

Glej, vsi so tukaj. Nismo zamudili —

Ažbeta:

in zmagalo srce je menda blago ...

Ivan (pogleda z izbuljenimi očmi Ažbeto, potem
Svetlano in Miloslavo, ki se mu približata in
ga hočeta nežno prijeti pod pazduho ter ga
odpeljati; nenadoma pahne obe od sebe):

Odtod, pošasti zapeljive!

Nihče mi ne zastopi proste poti.

Vladar sem, gospodar —

pred mano svet trepeče — — —

Jarnež (stopa z odmerjenimi koraki proti njemu):

Zverina si. Izgubil si srcé.

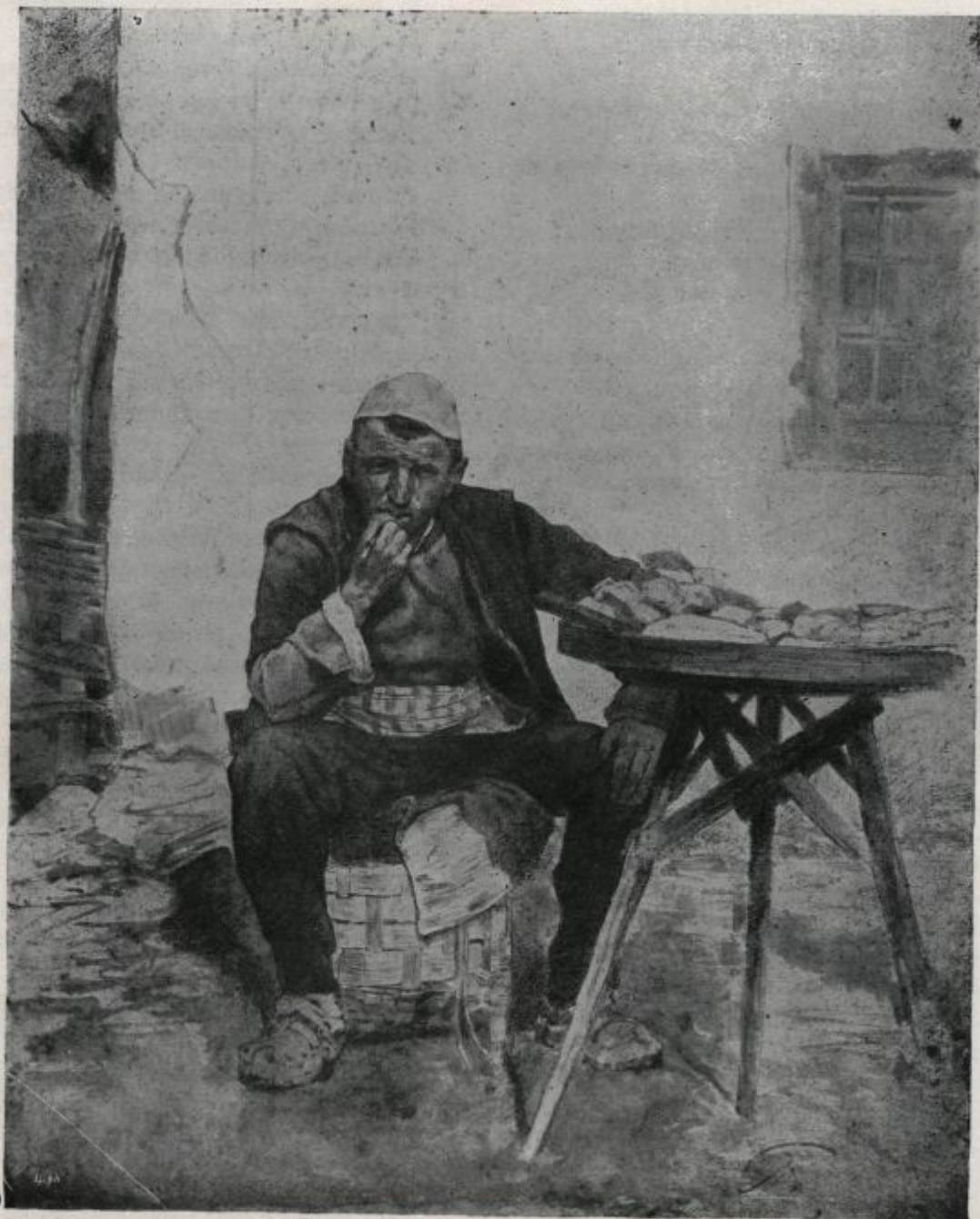
Dokler je sape v tebi, si divjak.

Naj gad pogine, da bo človek varen —

(Udari ga hitro s kladivom po glavi, Ivan
omahne in pade na tla. Miloslava in Svetlana,
ki sta se rešili hipne omotice, priskočita in
poklekmeta poleg njegovega trupla ... Tupatam
se sliši kratek krik ...)

Konec.

PRODAJALEC SLADKORJA.

C. FLOR. GOLAR:

MOJ PRIJATELJ PATROKLOS ALI TVOJ MOŽ BERNARD.

Ali sem jaz kriv, da je prišlo z menoj tako daleč? Ni li vsega tega zakrivila njena lepota, ovalna lica, plamteče njene oči, svileni val plavih las, mehki žar njenih ustien?

Emilija, Emilija, ti si moj smrtni angel! Ti si kriva, da sem stopil v to brezdnno, odkoder ni izhoda. Noč se je zgrnila nad menoj, in v njej so izginile in ugasnile vse jasne zvezde razen dveh zlahtnih večernic, ki sta mi sijali in razsvetljevali slavno mojo pot v smrt. Zakaj meni ni več življenja, čaka me samo gorje in kmalu se odpeljem na črnem brodu na neskončno morje.

Glej, Emilija, to je cilj, ki so mi ga pokazale tvoje oči, to je moj večer, ki je nastopil pred dnem; samo v srcu čutim še plameneče morje luči in kakor v sanjah vidim žarek večne lepote, ki spi v tvojih očeh in sije v mojo noč.

Zakaj si se mi prikazala, ti večno izgubljena, ko je bilo prepozno za najino srečo? Zakaj se mi je nasmehnilo tvoje srce in zbudilo v meni pohotno slò, da je zaklilo strupeno cvetje, da je zažarel na mojem nebu požar strasti in mi razsijal in razklenil brezdnno pogube? Zakaj so zatrepetale in zakipele tvoje ustnice v tako omamnem ognju, ko sem, plah in skromen, stopil pred te na strani tvojega moža, ki me je predstavil:

„Moj prijatelj, ki ljubi kraljične . . .“

„Ah, to ste vi,“ si ga prekinila. „V resnici, to mi je drago. Ali da ste tako zaljubljeni!“

In že takrat se je kovala moja usoda.

„Ali da ste tako zaljubljeni!“

Branil sem se in izgovarjal, češ, da je vse samo šala, rdel sem in čutil, kako je plulo in viharno tolklo moje srce. In v nekaj trenutkih že se je zasvetilo nad menoj nebo ljubezni. Najina pogleda sta se srečala, in vse nama je bilo jasno. O, zakaj se je to zgodilo, zakaj si me povzdignila na kraljevski prestol, zakaj si me podjarmila in oklenila s suženjskimi sponami?

„Milostna, ali veste, kaj ste storili?“ sem tiho izpregovoril. Zasmejala si se zapeljivo, nagibala glavico, da so krožili in valovali tvoji lasje, in dejala:

„V kraljične! Kako poetično!“

In potem si pripovedovala o mladem Italijanu, črnem Andreju, ki se je zagledal v tvoj obraz, in zdaj strmi ob tihih večerih na balkon, kjer se skrivaš za gostimi oleandri, ki hodi opolnoči okoli hišnih duri in jih blagoslavlja s poljubi in moči s solzami.

O Emilija, in že sem bil na potu, da sledim Andreja. Ali tebi se je zahotelo mojega srca in moje strasti-polne ljubezni. Kako hrepeneče in polno so dihale tvoje prsi, kakor bi se zibala dva božja labuda na jasni gladini!

Nedolgo — in že sem te venčal z vencem, spletenim iz rdečih rož, znamenj najine ljubezni, in venec je bil posut s srebrnimi žarki moje zvestobe in z zlato roso moje večne vdanosti.

Glej, žena, ki si videla v moje oči in pogledala v moje hrepeneče srce, ali si mislila na to, kako globok je prepad med nama? Strastno

je zakoprnelo vse moje bitje po tvoji ljubezni, in najine želje so se srečale in pozdravile.

O, žena mojega prijatelja Patrokla! O, žena svojega moža Bernarda!

*

In tihi tvoj dom sem ovil in nastlal z žarki, in bog Amor je stal na straži, in tvoja postelja je bila oltar ljubezni.

Moj Bog, saj navsezadnje sem tudi jaz ustvarjen za srečo na zemlji, tudi jaz bi rad okusil del tiste blaženosti in sladke sreče, ki je dodeljen Adamovim sinovom in hčeram, rojenim pod ugodnejšo zvezdo. Kar mi ni bilo dano, sem si vzel sam; zakaj bi moji srečni bratje, pijani rajskega vina in siti belega kruha, rajali in pirovali svoj živi dan, jaz pa naj ležim za plotom na črepinjah in koprivah! To ni zapisano v zvezdah, in zato sem šel in ukradel ženo svojemu prijatelju.

Pravično je, ljuba Emilija, kar sta sklenili najini srca, in lepa in sladka je bila pesem ljubezni, ki so jo pele tihe noči, ki so jo žarile srebrne zvezde nad najino svatbo. Prav je bilo tako, a zdaj ni več. In še lepši so trenutki, ki so izginili, da se ne vrnejo nikoli, in krasnejša pesem odmeva v mojem srcu, jasno in čisto zveni in spremila me bo v smrt.

Zakaj zgodilo se je nekaj ostudnega: Tvoj soprog Bernard, ali moj prijatelj Patroklos nama je na sledu. Tvoj soprog, kako ga — črtim, ne, ljubim z nebeškim srdom!

Glej, ljuba Emilija, kako srečna bi bila, jaz in ti, da sva se prej spoznala! Ko si bila še svobodno in čisto dekle! Zakaj se nista našli najini srca in se objeli in združili! Venčal bi te bil pred božjim obrazom za svojo nevesto, z zvezdami bi bil rabsijal in ožaril tvojo angelsko glavico, in sto solnc bi bil prižgal, sto solnc svoje ljubezni, da bi gorela in plamenela na vekomaj, in bi nikdar ne ugasnila v mojem srcu.

In prišel je moj ljubi prijatelj Patroklos in te je ugrabil iz belega hrama deviških sanj. Ugrabil te je in omadeževal čisto dušico tvojo.

Zato midva ne smeva biti srečna. Svet poveduje in naju preklinja. Ali, kdo naj prepove ljubezen hrepenečemu srcu, kakor je bilo moje? Bilo je lačno in žejno, in ni ga mogel drug utešiti kakor tvoja ljubezen. In ni bilo nebo tako visoko, da ne bi bila pohitela na večna, rajska polja, in najina srca so cvetela in rajala. V opojni in čarni omotici sva dihala plamtečo strast ljubezni, tiha blaženost naju je objela in kot drag amanet sva skrivala to svetlo čustvo pred svetom. Nikdo ni videl najinih misli, nikdo ni slišal

srčnih besed, edino rožam in žarkom sva zaupala svojo sladko tajnost.

Ni bilo nebo tako visoko, a tudi peklo ni tako globoko, da se ne bi bil zgrudil vanj. Zdaj je vse končano. Kako in kje je moj prijatelj Patroklos ali tvoj soprog Bernard pozvedel to, mi ostane skrivnost do sodnjega dne. Razodel sem ti nekoč, da se ne bojim njegovih oči ob belem dnevju. Manj vidijo kakor slepčeve. In ako bi se vrstila procesija za procesijo mož in žen pod njegovim oknom in bi vsi kričali: „Patroklos, dobri Patroklos, mili Patroklos, pazi na svojo ženo!“, ne verjel bi jim, temveč se smejal tej izvrstni šali. Ali jaz se bojim njegovih sanj. Pridejo, v sanjah pridejo včasih takšna čudovita, skrivna razodetja. Odpro se ti oči, kakor oster meč sine blisk v tvojo dušo, in vse ti je jasno. V tihi, črni noči, tedaj govori duh sam s seboj, in tvoj soprog je zaslišal: „Bernard, Bernard, ne spi! Izpreglej in vzemi orožje v roke!“ Ali pa — tudi to je mogoče — saj si čitala Byronovo „Parizino?“ Nagnil je uho na tvoje srce in čutil je udarce in jih razumel. Prašal je: „Emilija, ali me ljubiš?“ In ti si vzdihnila, izrekla si moje ime v strasti in sli.

Da bi me izdal vrag, tega ne verujem. Zakaj vrag je moj prijatelj.

Eno je torej gotovo: Bernard ve vse. Bilo je v torek, ko sem se vračal s tvojega doma. Kakor tat se je priplazil za menoj. Bil je skrit na vrtu za trnjevim grmičjem, in kakor glas sodbe je zadonel njegov glas:

„Čakaj me, Tiburcij!“

Ali Tiburcij — to je namreč moje slavno ime — ni čakal. Hitel sem, bežal sem čez prag, in njegove oči so me žgale za tilnik, in njegov smeh me je preganjal in mi porogljivo odmeval v srcu. Hrabro sem jo odkuril in se zaprl v svojo hišo, zdaj pa se že tri dni, tri cele večnosti ne ganem nikamor.

Moja edina Emilija! To sva torej dosegla! V to stamotno ječo me je pripeljala tista visoka in lepa ljubezen, o kateri sva mislila, da je vse najino blaženstvo in največja sreča. Živim v vednem strahu, kdaj zagrmí na duri njegova pest, in se zasliši votli glas Bernardov:

„Odpri, maščevalec svoje časti stoji pred teboj!“

In Bernard bo upiral vame svoje sive oči in krožil zenici in me meril od nog do glave. O, vem, da nosi s seboj takšno piščalko, ki poka in bljuje kroglo, da mi ž njimi prežvižga glavo. Ali, bratec, motiš se!

Ne bom čakal tvojega rjojenja, ne tvojih ostrih in ledenih pogledov, ne bojim se tvojih groženj in ne trenutka, da se zgrudim, oblit s krvjo, tebi pred noge. Sam sem dovolj junaka. Tudi moja pištola je znamenita in zanesljiva deklica. Samo da bi njena usta, ako jih pritisnem na prsi, ne bila tako hladna! Ali zato je njen poljub tem bolj ognjen in strasten! Stopil bom na okno in objel jekleno devico, v srce mi pojde njen svinčeni poljub, in ko omahnem, se zgrudim globoko, globoko, in prav spodaj ob hiši teče zelena, tiha reka, in tam bo moja mehka, hladna postelja prvo poročno noč.

*

Vstalo je jutro, jasno in belo kakor angelske peroti, in danes je četrti dan, kar ždim skrit v svojem duplu. Da pozabim nekoliko svoj neznosni in sramotni položaj, da si osladim — o ironija — grenke svoje trenutke, sem čital in čitam zmerom iznova tvoja pisma name, tvoje misli, polne strasti in hrepenenja. In vidim, odpusti mi, draga Emilija, to očitjanje, da sem v resnici žrtev najine ljubezni! Naj bo! Zate, sladki moj angel, pojdem radostno v smrt, z blagoslovom in s sladko mislijo v srcu se ločim od tebe! Ah, saj je bila tvoja ljubezen tako čista in vdana! Pisala si mi:

„Moja ljubezen! Kaj je meni življenje brez tebe! Kakor ptica, ki so jo zaprli v kletko, in tam medli in hrepeni po prostosti, tako je meni brez tebe. Zapuščena hrepenim po Tebi, po Tvojem objemu. In vsak dan je večje moje koprnenje in moja ljubezen; blazna strast me prime, in netim sovraštvo do onega, ki me loči od mojega življenja —.“

In zopet drugič: „Moje srce mrje brez Tebe, ki si mi vse, vse na svetu! Spomin na trenutke, ko si bil pri meni, vžge in razplamti mi vso strast, da kakor omamljena tavam okrog. Jaz živim samo zate, le Tvoja, Tvoja sem! Nепrestano si mi pred očmi. — Premisli in misli, da mi je vsak hip brez Tebe neznosen; koliko bom še morala prestat, predno boš zopet na mojem srcu! Včasih si pravim: Zatri ljubezen do njega! A spomnim se na vse trenutke, in še strastneje mi vzkipi srce. In pridejo časi, da zahrepenim kakor blazna po Tebi in iztegam roke, misleč, da Te

bom objela, a zbudim se iz omotice in vidim, da sem sama. Zgrudim se in jokam, jokam da mislim, moje vroče solze Te morajo privedi k meni —.“

Tako si mi pisala, moja Emilija, ko sem moral samo kratek čas od Tebe. A kako bo zdaj, ko zagrmi in se razprostre morje neskončnosti med naju! A meni se vse zdi, da bom kmalu, kmalu pozabljen. Vlažna je še prst na moji gomili, a tvoje oči niso več vlažne. Smejejo se in radujejo in mamijo drugega s svojim ognjem. Takšna so ženska srca. —

Ne, tega več ne prenesem. Ljubša mi je junaška smrt, kakor to življenje. Ponosno pojdem in hladno cev pritisnem na srce in z zadnjim pozdravom tebi, Emilija, moj smrtni angel, se pogreznem v večno noč. —

Čuj! Kdo je, kdo, za vruga, razbija na moje duri! Odprem jih in pogledam.

Nič hudega! Listonoša mi je prinesel pismo, katerega pisava mi je znana. Piše mi prijatelj Patroklos. Ne boj se, bratec, kakor se te jaz ne bojim. In ti ne privoščim škodoželjnega veselja, da bi me videl v smrtnih mukah — fej, kar streslo me je. —

„Ljubi Tiburcij! Kje hodiš, duša zlata? Zakaj si zadnjič tako bežal pred menoj? O, vse mi je znano. Mudilo se Ti je na sestanek z ono bujno črnolasko, o kateri si mi govoril. Svoji soprogi sem Te že zatožil, in za kazen bodo grmeli topovi, kadar prideš k nama. Ali bo kazen ali veselje nad Tvojim prihodom, Ti bo povedala Emilija. Iz topov bo šumel sekt. Pridi takoj!

Tvoj Patroklos.“

Tako mi veli pismo. In zdaj se že pet minut tolčem po čelu:

„Strahopetec, strahopetec, strahopetec . . . Zajčje stegno!“

In zdaj letim, da ti padem v naročje, edina moja Emilija!

In Patrokla bom prelepo pozdravil in se opravičil, rekši, da sem pisal povest o mladi gospe, ki je čudno lepa, plavolasa in zlatooka ter je čisto podobna njegovi Emiliji, in o gavranu, ki se dere grdo in gleda sivo.

A za god mu kupim jelenove roge visoke in ponosne.

PETRUŠKA — RADIVOJ PETERLIN:

OBZORJE V ZARJI TLI, KRVAVI —

Obzorje v zarji tli, krvavi,
ko rdeče morje nebo žari,
a še v ognjeni tej naravi
pogled ti kot pekló plamti.

Kot solnce zbuja v nedrih njive
zamrzlih skrito, svežo rast,
budiš ti v meni sile žive,
močan s teboj sem kakor hrast.

Četudi zdaj ni več pomladi,
s teboj mi še je sladki maj,
in kot imamo zdaj se radi,
imejmo se na vekomaj.

GAZELICA.

Kaj se tako je zavzela močno
ponižna dehteča travica?
V jutranji mrak izkrvavel je mak,
solnčna plamteča cvetlica,
kot zaplamti po polnoči
vztočna žareča zvezdica.

Ah, še lepša kot vsak bohotni je mak
so mila, rdeča ji lica —
poglejte pred njo poveša glavo
še solnčna plamteča cvetlica.
Ali ta le je moje ljubo dekle,
moja poročna sreča, Marica.

POZDRAV S SEVERA.

Kje ste, poljubi vroči
poldnevnega solnca,
kje ste jasmini cvetoči
in rože brez konca?
Kje ste ustne žareče
dev temnookih,
kje ste, grudi kipeče
v ljubezni potokih?

VESELJA PIJAN ...

Veselja pijan sem prekrasni ta dan,
kot srnica mlada hitim po poljani —
o, kje je že zdaj oni žalostni kraj.
in kje so ljudje že vsi mračni, zaspani!

Prej tožen, teman sem zdaj ves zaigran,
in še moj klobuk se je nagnil postrani —
zavriskal tako bi čez daljno goro,
da čulo dekle bi me v beli Ljubljani.

V. LEO ARNDT: V BOSENSKI KAVARNI.

ZOFKA KVEDER JELOVŠEK:

NEKAJ NAVADNEGA.

NOVELA.

(Vse pravice pridržane).

(Konec).

Pozno v noči jo je prebudil ropot v spalnici in trkanje na vrata.

„Mira, odpri!“ je klical njen mož. „Kaj si zaspala na divanu?“

Njegov glas je bil sladak.

Zdramila se je in hipoma se je spomnila vsega. Skočila je kvišku in odprla vrata.

Mož ji je hotel poljubiti roko, ali ona mu jo je iztrgala. Srđ in gnus sta pretresala njeno dušo.

„Kaj ti je? Zakaj si tako čudna?“ je povprašal.

„Vprašaj hišno!“ je zasiknila in polile so jo solze razžaljenega ponosa.

Zaklel je.

„Ah, ti torej veš?!“

„Vse vem! Oh, fej, v lastni hiši si s sluškinjo!“ Krčevit in jezen jok ji je stresal ramena.

On se je usedel v fotelj. Prižgal si je cigareto in čakal. Ni se je dotaknil in ni je tolažil. Poznal je ženske in vsaki situaciji je bil kos. Potem je začel govoriti vljudno in stvarno.

„Lagal bi, če bi rekel, da mi je vsa ta reč vseeno. Sem pač tak človek. Način mojega življenja in uživanja je prav za prav brutalen in navaden — če hočeš, sirov. Navadil sem se tega. Zrastel sem v takem okolišu in moje prve ljubice so bila navadna dekleta: dekleta, natakarice, pestunje...“

„O, povedala mi je to teta Olga, a jaz sirota ji nisem verjela. Mislila sem, da boš spoštoval svojo ženo v meni, vsaj zaradi sebe samega. Da ne boš onesnažil vsaj svojega lastnega ognjišča!“ ga je prekinila Mira in njen glas je bil oster, kakor nož.

Ostal je miren. Besede so odletele od njega, kakor od kamna.

„Torej teta Olga te je bila informirala. Nu, prav! Vse je res in nikakor nimam namena, da bi tajil. Jaz sem te imel zelo rad...“

„Ha, ha!“ se je zasmejala porogljivo.

„Dà, zelo rad. Kolikor je bilo v moji moči. Toda jaz sem že blaziran in pokvarjen. To si vedela, morala si vedeti to. Sicer res, storil sem infamijo. Glej, priznam ti celo to. Infamija je in ostudnost, sam to čutim. In če je potrebna satisfakcija, ti povem, da me je sram. Morda prvič sram v zadnjih dvajsetih letih. Prav imaš, v svoji lastni hiši treba spoštovati ženo in sebe.“

Govoril je tako stvarno in brez vsakega razburjenja, s tistim tonom, s katerim je razpravljal v pisarni s svojimi klijenti o raznih pravadah, da se je tudi Mira umirila skoro nehote in nevede. Poslušala ga je celo z nekim zanimanjem in če bi bila analizirala svoje duševno razpoloženje, bi bila našla skrito resnico, da ji ta mož ravno v tej stvarni pozi skoro nekoliko — imponira.

„Preveč poznam samega sebe in preveč sem ponosen, da bi ti lagal in obljubljal nekaj nemogočega. Tvoj čar je minil in morda ti ne bom nikdar več zvest. Prestar sem že za to. Morda mi je žal, ne vem. Blaziran sem že in pokvarjen, dejal sem ti,“ je nadaljeval svoj govor.

„In kako si ti predstavljaš bodočnost med nama?“ ga je vprašala ona.

„To je mnogo odvisno od tebe same. Pravico imaš oditi. A to ne bi bilo pametno, niti v mojem niti v tvojem interesu. Vložila si sebe samo v to podjetje, v to možitvev, in zakaj bi zdaj radi enega neumnega slučaja pustila, da propade kapital z obrestmi vred. Kake šanse imaš, če odideš? Zelo majhne. Lahko odideš pompozno, lahko me prezirno dregneš z nogo proč in se usedeš, razžaljena nedolžnost, k mizi v očetovi hiši in koloriraš razglednice. Lahko odideš tudi malo drugače, tako da zahtevaš in sprejemaš od mene vsa sredstva za življenje, mojemu in tvojemu stanu primerno. Toda to bi bil enako moj denar, in tvoj ugled in moj ugled, oboje bi precej potemnelo v očeh ljudi. Primeriti bi se znalo

da dobiš sčasoma drugega moža, a to je redki slučaj in sama veš, koliko interesantnih in lepih žensk, deklet, vdov in poluvdov, ostane dandanes brez vsake ženitne ponudbe. Moje mnenje je in moj predlog je, da ostani na videz, kakor je bilo. Ne bom te nadlegoval s svojo ljubeznijo, če nočeš; pač pa bom čuval tvoj ugled pred vsemi in vselej. Jaz sem prost in tudi ti si prosta do gotove meje. Dolžnosti zakona so se stajale na minimum, ugodnosti pa uživava lahko, kakor prej. Udobno življenje, bodočnost brez skrbi, spoštovan socialni položaj — to vse ti dam in ne zahtevam nič drugega, kakor da molčiš in ne delaš škandala. Razmisli in odloči!"

Prižgal si je drugo cigareto in čakal na njen odgovor.

„Zopet kupčija," ji je šinila misel po glavi. Enkrat je že računala tako in zdaj zopet računa in morda bo še kdaj računala. Za hip se ji je zahotelo vstati, v obraz zalučati temu uožu, ki je sedel njej nasproti v fotelju, hladni in premišljen, na zunaj popoln gentleman, resnico, ki bi kakor trda pest zadela njegovo gladko lice. Zakričati je hotela, da ga prezira, da ga ne potrebuje, da neče njegovega denarja, da ne potrebuje njegove firme, ker neče varati niti ljudi niti sebe same. Hotelo se ji je vstati in oditi; za vselej zaloputniti vrata za seboj in oditi ven v neko čistejšo, preprostejšo, če tudi ubožnejšo in težje življenje. Ali oči so ji obvisle na stenah, kjer so bile razvešene dragocene slike, na razkošnih blazinah, zlatih prstanih, na katerih so se bliskali dragi kamni, pogled ji je obstal na knjigah, ki so ležale po mizah, na rramornatih in brončnih kipih, ki so stali po stojalcih, na cvetlicah, na sijajnih vezeninah, na električni svetilki, na lastni moderni in dragi obleki, na vsem tem luksusu, ki je pokrival njo samo in jo obdajal od vseh strani, zamamen, zapeljiv in opojen. In besede so ostale v grlu, jezik je postal težek in komaj je zašepetala:

„Ne vem. Tako ostati ne more, to moraš spoznati sam.“

„Uvidevam to," je dejal. „Pojdi na potovanje! Poseti teto Olgo, pojdi v kopališče ali v Pariz za par tednov ali tudi mesecev, če hočeš. Pripravljen sem na vsako žrtev, samo da ti ustrezem. Lezi zdaj in si odpočij! Jutri dopoldne mi boš rekla, kam hočeš, in popoldne ali zvečer lahko že odpotuješ. Pojdi v spalnico! Jaz bom legel v svoji sobi na otomano.“

Vzdignil je njeno desnico, ki je visela med zagibi njene rdeče domače obleke in poljubil jo je spoštljivo in galantno, a vendar nekako cere-

monialno, kakor tuji dami, kateri bi se na najlepši način rada izrazila posebna simpatija in respekt.

Ko je odšel, se je čudila, da se je poravnalo vse tako gladko in banalno. Čudila se je, da so bila vsa čuvstva nekako zamorjena in pobledela. Bič je zaplesal po njenem licu in čudno! sledovi niso žgali in boleli. Legla je in bilo jo je skoraj sram, da ni več ogorčena, da ne čuti več tako intenzivno, kako zelo in nezaslišano je bila razžaljena. Izkušala se je jokati ali niti ena solza ni zdrsnila izpod trepalnic. Zaspala je mirno in že na pol v sanjah je mislila zadovoljno, da bo potovala, da je prosta in vendar obvarovana v luki.

IV.

Odšla je k teti Olgi v Varšavo. Šla je k njej z namenom, da odkrije tudi na njeui sreči temno in žalostno liso, skrito, a bolečo rano, pa da more potem z lahkim srcem v šumeči svet, na zapad, v Berlin, Bruselj in Pariz.

Ali glej, ostala je v Varšavi že tretji mesec. Teta Olga je bila srečna in prav nobenega primanjkljaja ni mogla odkriti Mira na tej mirni, tihi, globoki sreči. Zavidala ji je v svojem srcu radi moža in otroka, radi harmonije zadovoljstva, ki je vladala v mali umetniški družini, kakor neka posebna, nevidljiva, ali nad vse mila in topla atmosfera. Na videz se je pač nekoliko posmehovala nekaljenemu miru tega zakona dveh ne več mladih, ali interesantnih in duševno tako bogatih ljudi.

„Vidva sta dolgočasna," je rekla večkrat in teta Olga, ki je pestovala sama svojega malega, polletnega sinčka in ga niti za trenotek ni pustila od sebe, je odgovarjala in potrjevala brez užalitve in občutljivosti.

„Verujem, srečni ljudje so za druge vedno dolgočasni. Tudi jaz sem gledala prej na vse srečno zaljubljene, zaročene in poročene pare z enakimi očmi. Tebi se zdi najino življenje enakomerno in zato pusto, siromašno. A ta enoličnost je samo navidezna. Meni se zdi vsaka ura nekaj posebno novega, še bolj lepega in srečnega od prejšnje ure. Vi vsi vidite v mojem malem sinku navadnega majhnega otroka, ki so vsi enaki in ki se izpreminjajo tako počasi, da človek tega niti ne opazi. Jaz pa odkrijem na njem vsak trenotek nekaj novega, nekaj, česar še nisem vedela in zapazila. Vi veste, da ima moj mož rjave oči. Meni pa se vedno zdi, da še ne poznam zadosti teh oči, da se vedno izpreminjajo, da mi vedno pripovedujejo nekaj tajnega, prekrasnega, česar mi še niso povedale. Jaz poznam svojega moža,

kakor nihče drugi na svetu, a vendar ga še ne poznam dovolj. Koliko let, koliko dni je živel pred menoj! Kdaj se more izcrpsti vir vseh teh neštevilnih lepih, težkih in žalostnih spominov! Včeraj po noči, ko ste vsi odšli, sva ostala z možem še do ene pokonci. Naenkrat se je spomnil in mi je pripovedoval študentovske dogodke iz prvih gimnazijskih let. Smejala sva se do solz. Preteklost, sedanost in bodočnost, vse, vse je polno vezi, ki naju vežejo. Lastni doživljaji, usoda prijateljev in znancev, kulturno in socialno gibanje naroda, svetovni dogodki, slike, knjige, narava, vzvišene ideje in cilji in malenkosti vsakdanjega dejanja, vse bogati in proglablja najino ljubezen. Kaj ni največja sreča, iznova in iznova odkrivati, koliko duhovitih misli je v njegovi glavi, koliko plemenitih čuvstev v njegovem srcu, spoznavati dan na dan, da hodiva po istih potih in stezah, da spoštujeva ista stremljenja, da želiva isto, ljubiva enako?! Kje je tu mrtvilo enakomernosti in dolgočasje? V naju ne!“

Mira ni rada poslušala teh izlivov zakonske ljubezni. Človek ne vidi rad, če ga kdo spominja neprenehoma na to, da je ubog in siromak. Nekaj drugega jo je držalo v Varšavi. Mudil se je tam njen rojak, dr. Perovič, mlad človek, ki je ravnokar končal filozofijo in zdaj po raznih univerzah dopolnjeval svoje znanje. Bil je iz imovite družine, vesel in brezskrben. Veda mu je bila na neki način le šport. Zanimala so ga prav za prav le razne interesantnosti literarne zgodovine in poznal je zakulisje literarnih spletk vseh svetovnih narodov. Prihajal je h Kolienskim, že predno je prišla Mira v Varšavo. Gospa Olga ga je bila vzela nekoliko pod svoje okrilje in nekateri so trdili, da pogoduje simpatijam, ki so se začele razvijati med mladim doktorjem in neko poljsko slikarico-začetnico. Postal je skoraj senca eterične Poljakinje.

Ko pa je prišla Mira, se je dr. Perovič tako naglo izpremenil, da je opazila to celo Olga. Spočetka je prav nerada gledala obožavanje, ki ga je izpremenljivi rojak izkazoval Miri. Smilila se ji je mlada slikarica, ki je postajala vedno bolj molčljiva in bleda. In ko je slikarica odpotovala v Italijo, kakor je trdila, toliko zaradi umetnosti kolikor zaradi zdravja, je bila nekoliko dni proti dr. Peroviču tako hladna, da jo je nekoč naravnost vprašal, kaj je vzrok njenega izpremenjenega vedenja.

„Drugje bi izostal brez besede. Nisem izmed ljudi, ki imajo tako debelo kožo, da ne čutijo sploh ničesar. Ali rojaki smo si in v vaši hiši sem preživel toliko lepih in prijetnih trenut-

kov, da bi me bolelo, ko bi ne smel več sedet v vašem malem in tako ljubeznivem salonku, a da sam ne vem, kaj sem zakrivil.“

„Zdi se mi, da je Vanda zaradi vas odpotovala v Italijo,“ mu je rekla gospa Kolienska naravnost.

„Mislim, da ni zaradi mene, a če bi tudi zaradi mene, zakaj me obsojate? V čem je tu moja krivda?“

„Vsi smo mislili, da jo ljubite.“

„Tudi jaz sem nekaj časa mislil skoro isto.“

„No in...? Prevarili ste jo. To je vendar najhujše, kar more moški storiti ženski. Tega ni zaslužila.“

„Nikdar ji nisem rekel, da jo ljubim.“

„Z besedami morda ne, a z glasom in z očmi in vsem svojim vedenjem.“

„O, gospa, prepovejte očem, da varajo, in pusto bo na svetu! Sicer pa, kaj je prevara? Prevara je laž in lagal nisem nikoli. Kaj ste vi vsak pogled moških oči, vsak trepet v glasu, vsak drhtaj roke vzeli pod prisego, gospa?! Bodimo odkritosrčni, to vse so lepote, rojene za trenotek, zlate pene čuvstev. Greste mimo vrtov in rože dehte opojno. O, kako slasten je ta duh, prijeten in mil! Z nasmehom na ustnicah vdihavate vonj v sebe in greste dalje. S čim ste oškodovali vrtinarja in njegove rože? Še dotaknili se jih niste, le vaše oči so se jih razveselile in prsi so se napolnile balzamskega duha, ki se prebogato, prerazkošno trosi v zrak. In včasih so ženske, včasih je ljubezen, kakor te rože na tujem vrtu. S plotom je obdan vrt, roka se ne izkuša iztegniti skozi ograjo in utrgati cvet, ali oči se povesele, duša se razvedri nad lepoto.“

„Res, zvit človek ste,“ se je nasmehnila gospa. „Sladkih, blestečih fraz nasujete, da se vse zablešči in da resnica potemni od njih. Ne morem se jeziti na vas, čeravno se mi zdi — prav globoko v duši čutim tako — da ste vendar zakrivilili nekaj, sama ne vem kaj.“

Poljubil ji je roko in odšel h klavirju. Vprašal je z očmi, če sme, in zapel in zaigral je potem eno tistih prelepih in prežalostnih pesmi, ki jih pojo srbski komitadžije v macedonski gorah.

Tak je bil. Ni bilo mogoče, oteti se njegovi otroško ljubeznivi duši. A vendar je stopila Olga k Miri, ki je, napol skrita za japonskimi zavesami, sedela pri oknu in z vročimi očmi strmela v pevca. Sklonila se je k njej in ji zašepetala: „Čuvaj se ga! Mami in blešči, ali bojim se, da je pena, vse je pena, sladka igra očem za trenotek ali dva. Ne zidaj ničesar na njegove besede!“

Prestrašeno se je zdramila Mira in malomarno odgovorila, da ji gospod Perovič ni nevaren.

Ali lagala je. Že se je vznemirjalo njeno srce, že ji je klila v duši pestrega cvetja prebogata pomlad ljubezni. In tako pripravljeno je bilo njeno srce, kakor zorana njiva v sušcu; samo še sevca čaka. In vse vzklije, karkoli položiš v žlahtno, rodovitno zemljo, pšenica in ljulika — oboje.

Perovič je obiskaval Miro vsak dan. Skupaj sta hodila na izprehode in po muzejih, knjižnicah in galerijah. Dogovorila se je z njim, da ji bo dajal vsak teden nekoliko literarnih ur. Celo za honorar sta se zmenila. Mira je hotela, da bi vse to razmerje bilo že od začetka postavljeno na trezno podlago, kjer ni nobenih tajnosti, nobenih zapeljivih čarov. Z vso resnobo je začela proučevati stare dubrovniške drame in starohrvatske in staroslovenske molitvenike, prve začetke jugoslovanske literarne kulture. Zanimala se je za naško epopejstvo starosrbskih in starobolgarskih narodnih pesmi in zvezki njenih notic in prepisov so se polnili vsak dan bolj.

Ob večerih je čitala, čitala mnogo bolj goreče nego kdaj prej. On ji je nosil knjige. Vešče jo je vodil v novo moderno svetovno literaturo. Vse, kar je vznemirjalo duhove v osemdesetih letih in poznejše realiste, mističarje in neoromantičarje, vse ji je dajal, da čita. In čitala je svestno, ne le zato, ker so jo zanimale knjige, ampak še bolj zato, ker jo je zanimal človek, ki ji je dajal te knjige. Zdaj se že ni več branila vpliva, ki ga je vsak dan v višji meri pridobival na vse njeno mišljenje. A kakor žene sploh, ki izza vsake teorije, izza vsakega principa iščejo osebo, življenje, tako je ona vsako knjigo projicirala nazaj v življenje in za vsem je videla njega in zopet njega. Zdelo se ji je, da ji hoče reči z vsako knjigo nekaj posebnega, da ji je zato priporočil tega ali onega pisatelja, to ali ono delo, ker se strinja z njim in z njegovimi idejami. Zdelo se ji je, da jo hoče s temi knjigami osvojiti in pridobiti, da ji odkriva svojo ljubezen, da jo seznanja s svojimi nazori. Prinesel je knjigo, listal malo po njej in pripovedoval o pisatelju zanimive detajle iz njegovega življenja in delovanja. In ko je listal po knjigi, je njegov svinčnik podčrtaval to in ono, zaznamoval cele strani in odstavke.

„To je posebno lepo, to čitajte gotovo,“ je govoril. Ta scena je karakteristična in ta-le oseba vam bo posebno simpatična. To je pisano kakor za vas.“

In čitala je knjigo zvečer z vročimi lici in poljočim srcem. Čitala je knjigo in zdelo se ji je, da se pogovarja z njim, da ji on pripoveduje,

kar je bilo napisano v knjigi, da ji slika ljubezen in trpljenje in da jo navdušuje za plemenitost, vzvišenost in lepoto. To ni bila več literatura, to je bilo več, to je bila resnična kri, pravo trepetajoče življenje.

Ljudje v knjigah so bili posebni in vsi so iskali resnico. To je bilo tako čudno, da so vsi ti razni pisatelji govorili o resnici, da so vse te knjige, tako različne po snovi in vsebini in načinu pisanja, vedno govorile in pripovedovale le o enem, o resnici, o borbi za resnico in za samega sebe. Tolstoj je pridigoval to in Zola, Ibsen in D'Annunzio, Hauptmann in Maeterlinck, Turgenjev in Arzibašev, Wyspasijskij in Strindberg. Tako različni ljudje, tako različne duše, a vendar — laž so sovražili vsi, vsi so zaničevali glumo, vsi so v tisoč variacijah ponavljali: spoznaj sebe in živi, kakor zahteva to tvoja duša.

Bilo jo je sram, da še nikoli ni razmišljala o tem. Da ji je bilo tisto, kar so vsi ti pisatelji imenovali dušo, tako tuje in neznano. Niti lastne duše ni iskala, ni se je zavedala do zdaj še nikoli. Ljubila je do zdaj le udobnosti življenja, zunanost sreče, a duše, duše ni imela.

Še le on, še le Nikon ji je pokazal ves ta novi, čarobni svet, svet misli, idealov in vzvišenih ciljev. Vse ono lepo, kar je brala in kar so napisali najplemenitejši, duševno najbogatejši ljudje zadnjih desetletij, ki so bila eno samo velikansko kipenje za resnico, za spoznavo človeške duše, vso to krasoto in bogastvo in plemenitost, vse to je položila v srce svojega prijatelja. Vse te vzvišene in plemenite duševne boje, ki so bili popisani v knjigah, vse je prebojeval tudi on, tudi on je trpel, kakor so trpeli ti ljudje v knjigah in kakor vsi ti ljudje, tako tudi on hoče nekaj velikega in vzvišenega.

Njene oči so ga pozdravljale drugače, ko je prihajal. Kakor dragi kameni so se zasvetile in prelepa milina se je razlila po njenem obrazu in ga je delala še lepšega in krasnejšega. Belo so se svetili zobje izza rdečih ustnic, na katerih se je zibal nedolžni, otroško vdani nasmeh. Še nikoli ni bila Mira tako lepa, kakor zdaj. Ponosno lepoto njenih osemindvajsetih let je blažila neizrekljiva mičnost globoke vdanosti. V velikih očeh se je topila ponižna in brezmejna ljubezen.

Sama ni vedela, kako se je zgodilo, da sta se poljubila. Tako naravno je bilo to, kakor solnčna toplota, kakor svetloba dneva in mrak noči. Odprli so se tajni viri njene duše in kakor bogata reka je šumela ljubezen v srcu. Kakor se otrok zateče v materino naročje, vdan, verujoč in brez sumnje, tako se je predala tej ljubezni. Ni

bilo sence v njeni duši, ne grenkobe v srcu. Kakor zlate iskre so leteli dnevi. Kratki kakor hip, in vsi zlati in blesteči od sreče. Ni izpraševala in ni dvomila. Saj bi bilo brezumno, dvomiti nad tem, da bo solnce sijalo in da se bodo po noči zvezde bleščale na nebu. Kakor stoje gore na horizontu, tako je stala vera v njenem srcu trdna in nepremična. Ni vedela, kaj se bo zgodilo in kaj je storiti, a karkoli se bo zgodilo, bo prav in kar se bo storilo, bo prav storjeno.

In nobene bojazni ni bilo v njej. O, ako ljubi žena, kaj ji je veliko, kaj ji je težko?! S kratko mislijo se je spomnila svojega moža, jeze očetove, škodoželjnega smeha znancev. Malihernost! Kakšne jeze ne prenese žena, če ljubi, kakšnega zaničevanja ne pretrpi z lahkoto?! Kakor časten znak si pripne svoje trpljenje na prsi in z bosimi nogami gre po trnjevih potih lahko in brez bolečin, kakor da so postлана z rožami. V enem samem pogledu ljubezni pozabi ves grohot sveta in ljubljena usta so ji blagoslovljena mana v najtežjem pomanjkanju.

O, vse bo žena storila za te, mož, če te ljubi. Samo ljubezni ji daj in po najvišjih stezah pojde, po strminah pojde, kamorkoli ji pokažeš pot! Osladi jo, sladkih besed ji daj in ona bo kri izcedila iz svojega srca. Stokrat bo storila mučeniško smrt za te, v najstrašnejšo bedo pojde zaradi tebe in s teboj. Ali ljubi, ljubi tudi ti! Če ugasne luč v tvoji duši, bo tudi žena v temi in če ti oledeni srce, bo tudi ona mrzla, zimska noč na gorah.

Mira ni premišljala, kakšen bo konec povesti, ki ji je bil začetek tako krasan. Kakor ženjen človek, ki je dolgo taval po puščavi in že ves slab prišel do studenca, tako je ona pila ta božanstveni in zapeljivi napitek. Brez misli in brez strahu. Kako bi dvomila, kako bi se bala?! Neko jutro, ko sta se izprehajala v parku, ji je rekel Nikon: „Pridi popoldne k meni, čakal te bom. Pridi, želim te neizrečeno!“

Ves temen in vroč je bil njegov glas, slabe in omotične so gledale oči v njo, pojemajoče od poželenja. Zatrepetala je, klonile so ji noge v kolenih od sladke slabosti in ustnice so se nasmehnile ljubko. Sladke želje so napolnile srce in okoli je izginil svet. Vroče hrepenenje ju je zavilo v svoj čudoviti plašč, sladke omotice so prevzele dušo.

„Pridem,“ je rekla preprosto.

Ne bi se bila mogla braniti in obotavljati. Tako čista in naravna se ji je zdela njegova prošnja, ki je s sladko toplino odmevala v njenem bitju.

In če bi se bila ta trenotek bala, če bi bila ta trenotek zahtevala obljub, morala bi se bila zaničevati do kraja svojega življenja. Visoka in prekrasna, kakor solnce čista in svetla je bila vera v njej.

Šla je popoldne k njemu in vdala se mu ja, kakor se zemlja vdaje solncu v jutro. In brez laži je bila, brez pretvare. In tako je bila čista in kraljevska, da se je trenotek prestrašil... Zakaj še le v tem času je občutil vzvišenost in vero njene ljubezni. Pa je pristopila k njemu in ga je poljubila na usta. In vsa ponižna je bila in vdana. Prijela ga je za roko in mu jo je poljubila:

„Ljubim te, ljubim te zelo!“

In je bila prelepa, da bi se ji odpovedal. Sram ga je bilo, da je nizek in ubog in brez vere in poštenja, da je njegova duša uboga, kakor je senca uboga in ničnostna, madež... Zapekla ga je vest in zdelo se mu je, da ni hotel tolikega greha.

A njene oči so bile lepe in sijajne in globoke, kakor še nikoli ni videl človeških oči in okoli nje je trepetala omamljiva krasota in ljubezen je bila na njenih ustih in v njenih rokah in na celem njenem telesu.

Ter se je zgodilo.

„Domov moraš, da ne posumijo,“ je rekel Miri, ko je prihajala noč.

„Zakaj se bojiš? Sama jim bom povedala še danes in še nocoj bom pisala možu, da ne bo mislil, da sem še njegova žena, ko nisem.“

Zapeklo ga je po obrazu in zopet ga je bilo sram.

„Zakaj pripovedovati?! Nespametno je to in nemogoče je. Kaj briga druge ljudi najina ljubezen?!“ je dejal in njegov pogled je zdrsnil z njenega obraza v stran.

„Čudno govoriš,“ je izpregovorila ona težko. In kar hipoma se je zagrizel strasen strah v njeno srce. „Naravno je, da govorim. In potem, jaz sem v takem položaju, da moram.“

„Zakaj moraš? Kdo te sili? Kdo bo kaj zvedel? In komu škoduje najina ljubezen?“

Sedla je v fotelj k oknu.

„Kaj nisem zdaj tvoja žena, Nikon?“ je vprašala trepetajoč.

„Moja ljubica, sladka, da!“ je rekel on in jo poizkušal objeti. Izvila se mu je.

„Ne, ne, ne samo ljubica! Žena, Nikon! Pred vsemi!“

Mrak se je gostil in temnel. In naenkrat je planil na njo neizmeren obup in jo je zlomil, kakor biljko in je poteptal njeno srce v blato in je zrušil vso lepoto v njeni duši.

Padla je na kolena in zajokala.

„O, Nikon, Nikon! Kaj me ne ljubiš?! Kaj je mogoče, da me ne ljubiš?!“

Oklenila se je njegovih nog in je vsa trepetala.

„Jaz te ljubim, jako ljubim! Zakaj dvomiš?“ je miril on in jo je izkušal vzdigniti od tal.

„Ne tako! drugače, če me ljubiš? Tako, kakor sem jaz mislila. Daj, da ostanem pri tebi za vedno. Kamorkoli hočeš, pojdem s teboj. V Pariz pojdeva, ali kamor hočeš, in bova živela srečno. Ali če hočeš, pojdiva domov, ne bojim se prezira in posmehovanja. O, visoko, visoko nad vsemi ljudmi bom nosila svojo ljubezen!“

„Umiri se, Mira! To je romantika! To je literatura, kar govoriš. To so papirnati junaki. Resnično življenje je drugačno. Čemu vse to?! Jaz sem mlad in še premalo stanoviten za žentev. Ne vem, če bi bila srečna z menoj. In pomisli, kaj bi rekli moji?! Kaj bi moja mama rekla! Še pomisliti ne smem. Oče bi mi gotovo ustavil vsako podporo. In kaj bi počela brez denarja midva, ki sva navajena na luksuz? Res, imam izkušnje, doktorat. A kaj naj počnem s tem? Naj grem v kakšno malo mesto suplirat?! Kakšno je to življenje! A jaz bi rad videl še malo sveta, užil še kaj, potoval še kaj.“

Ona ga je izpustila in je vstala. Popravila si je lase in se hitro oblačila.

„Mira, nikar! Nikar se ne vznemirjaj, nikar me ne obsojaj! Hvaležna mi boš, da sem pamen. In pa tudi premlad sem zate. Razočarala bi se v meni. In kaj bi bilo potem?! Glej, zakaj si to vse pokvarila? Bilo je tako lepo. Spametuj se! Ljubi me in uživaj! Glej, tvoj mož ni tako tankovest. Samo v knjigah so nekaki junaki, mi v življenju, mi delamo vsi kompromise. Drugi še huje!“

Govoril je in govoril, ali ona ga ni poslušala. Vzela je klobuk in šla k vratom. Obrnila je ključ v ključnici in odšla.

„Čakaj, Mira! Čakajte, gospa! Počakajte vendar, da vas spremim!“ je klical on, iskal klobuk, čevlje, površnik, kravato in rokavice in tekkel za njo po stopnicah.

Bila je že na ulici.

„Dovolite, da vas spremim, Razburjeni ste. In pa kasno je že. Nerodno je v tem kraju, da greste sami po ulicah.“

Hitro je šla in ga ni pogledala.

„Sicer pa ne greste v pravi smeri, Mira, tja morava, na ono stran.“

Prijel jo je za roko, ali ona se ga je otresla.

„Če nečete javnega škandala, pustite me takoj popolnoma na miru in izgubite se! Da vas

ne vidim! Razumete!“ Obrnila se je k njemu in njen pogled je bil tako poln prezira, da je obstal in jo pustil.

Izkušal jo je nekaj časa slediti od daleč, ali izginila mu je med ljudmi. Z neprijetnim čustvom se je vrnil domov.

Pozno v noči je obstala kočija pred hišo, kjer je stanoval. Neka slutnja ga je izpreletela in odprl je okno. Temno oblečena dama je stopila iz kočije in pogledala kvišku, ko je slišala odpiranje oknic.

„Ste to vi, dr. Perovič?“ je zaklicala tiho. Bila je gospa Kolienska. „Pridite dol!“

Vzel je klobuk in površnik in stekel na ulico.

„Mire ni nikjer,“ je govorila gospa razburjeno.

Prestrašil se je.

„Kaj ni prišla domov okoli osmih zvečer?“

„Ni. Služničadi sem rekla, da je pri neki znanke. Prišla sem k vam, ker sumim, da se je zgodilo nekaj med vama. O, zakaj sem bila tako lahkomišeln, zakaj nisem pazila na njo! Bila je pri vas?“ je vprašala strogo.

„Da,“ je priznal,

„In dalje?“... je silila, prijela se za glavo in se rezko zasmejala. „Spoznala je pač, da ste junak samo v besedah! O, lopov!“

„Gospa, dovolite...“

„Zdaj ni časa za prazne fraze. Kje je ona? Kam je šla?“

Povedal ji je, kar je vedel, in pokazal smer.

„Iščite jo! Iščite jo povsod! Tudi policijo obvestite! Diskretno, razumete! Mogoče se je ubila!... O, o, take nesreče! Pojdite, jaz moram domov. Mogoče se vrne sama. O, zakaj najboljše ženske verujejo najprej takim frazarjem!“

Sela je v voz in ga pustila na ulici samega.

*

Še le drugo jutro se je vrnila Mira, vsa bleda in prepadla. Bila je vsa mokra od megle in dežja. Krila so bila blatna, čevlji premočeni. Trepotala je od mraza.

Spravili so jo v posteljo in obolela je za nevarno pljučnico.

Ko je ozdravela, se je vrnila k možu.

Še vedno je krasna in blesteča. Le njen smeh je včasih preveč skeptičen in ljudje govorijo o njej, da je blazirana in brez idealov. Živi, kakor žive vse druge dame njenega kroga. Bavi se z literaturo, podpira umetnost, pri vseh slavnostih je patronesa in celo s filantropijo se ukvarja, pravijo.

Živi.

DR. KAREL HINTERLECHNER (DUNAJ):

IZ GEOLOGIJE.

(Dalje).

Zdravnik, poklican k bolniku, ki si je zlomil nogo, tako da je **videti** zlomljena kost, si je vsaj donekle takoj na jasnem o dotičnem slučaju, ako ne vpoštevamo komplikacij, ki nastanejo pogojno pozneje vsled sekundarnih vzrokov. Drugače stoje stvari, ako ima bolnik le mrzlico ali vročico, ne da bi se dalo z najvestnejšim preiskovanjem izslediti še kaj drugih pojavov. Dasi ve vsak odrasli človek i nezdravnik: nekaj ni v popolnem redu, vkljub temu ali bolje, ravno zato si premisli izreči medicinec že tedaj precizno diagnozo. Ne da bi se vtikal v medicinsko stroko, smem morda trditi dalje: mrzlica ali vročica je nekako varnostno znamenje ob izbruhu vsaj največ bolezni, in ob taki priliki se izrazi vsak zdravnik — previdno: bo treba še počakati, kako se stvar razvije. To se pravi z drugimi besedami: doslej še nimam zadosti opazovanj, da bi si ustvaril sodbo o bolnikovem položaju.

Podobne razmere je izslediti v sodni praksi. Priznanje zločina je (vsaj navadno) smatrati za najzanesljivejši dokaz. Priče so zanesljive, a vedno ne; zmeta je, kakor uči izkušnja, lahko subjektivna ali objektivna. Kolikokrat pa ima opraviti sodnik z zadevami, ki niso potrjene ne po priznanju in ne po pričah! Vse, s čimer naj razreši stvar, so sledovi: sicer sami po sebi morda neovržna dejstva, ki dovoljujejo primerne sklepe, a vendar le dejstva, ki so v kakem posebnem slučaju morda: napačne premise. Znano je končno, da imajo sodne oblasti

pogosto opraviti tudi z zadevami, ki dovoljujejo le kak domnevek, sum ali pa morda niti toliko!

☞ ☞ Kakor v obeh navedenih slučajih so razmere tudi sicer pri vseh umstvenih opravkih in zato se ne smemo spotikati nad tem, da so analogne razmere tudi v geologiji odnosno v naravi ob času izdelovanja vsakega geološkega zemljevida.

Vsaka golica, ki jo izsledimo, je javno priznanje litosfere, iz česa sestoji zemška skorja na dotičnem mestu. Tu vidi opazovalec njeno kameneno gradivo, lego tega-le v prostoru, njegove izpremembe vsled vpliva atmosferilij; golice nas seznanjajo pogojno z okamenelimi ostanki flore in favne ali izkratka: ta mesta nam ovajajo kameneno snov nedvomno in jasno, vsled česar so, kakor že rečeno, to oni viri, one lokalitete, ki jih študira geolog v prvi vrsti, da spozna naravo hribine in vse podrobnosti. Kakor hočemo pojasniti pozneje, so golice oni kažipot, ki ovajajo geologu, kako si naj razvrsti svoje ekskurzije; s par besedami: golice so fundament vsega delovanja na geološkem polju sploh!

Mislím, da je samo po sebi tudi neukemu opazovalcu narave razumljivo in jasno, da se približuje po dokazilni moči golicam najbolj razsip, Dasi razpadla, nam kaže vendar vsaka tvorba v tem stadiju še največ svojih prvotnih lastnosti, ki jih izsledujemo sploh; v tej obliki spoznamo, dejal bi, domalega vse, kar nam nudijo golice, če se ne oziramo na tektonska vprašanja. Razsip je pač neoporečna priča one tvorbe, iz katere

se je naredil; treba ga je le še pravilno lokalizirati, v kar pa moramo vpoštevati celo vrsto pojavov, kakor so: vodne razmere, višina orografskih elementov (gorá, gričev i. t. d.), strmost pobočij in drugi momenti.

V nastopnem naj navedemo le neki poseben slučaj, s katerim sem imel opraviti sicer že večkrat, a ki me je precej presenetil prvi pot. — V ozemlju, imenujmo ga *A*, sem našel kot „razsip“ neko opoko, ki naj se ne bi tam nahajala. Na geološki „ceterum censeo“: zakaj tako, si nisem vedel odgovora. Preje sem že našel v ozemlju *B* nekak „kamenolom“ v tej opoki. Snov sama na sebi ni bila ne za v zid, ne za cestno gradivo, navidezno ni bila izkratka sploh za nobeno rabo. Ker človeka izkušnja uči, da ne lomi in ne koplje nihče za kratek čas — za sport — kamenja, mi tudi to ni bilo jasno: zakaj imajo dotično snov? Pri študiju kriterijev ozemlja *A* sem sčasoma doznal, da bi bilo to — vsled primanjkljaja za rastle potrebne apna — mnogo nerodovitnejše brez opoknega razsipa, kakor je bilo v resnici. To in vedno vrlo praktični razum kmetskega ljudstva me je pa dovedlo do navidezno šaljivega vprašanja: ne gnojé li v ozemlju *A* s kamenjem — z opoko iz ozemlja *B*? In tako je faktično bilo! — To bodi v dokaz, kako premoti navidezno zanesljiva priča — razsip, če ne postopamo vedno in povsodi skrajno kritično.

Ako velja to o razsipu, je pač jasno ko beli dan, da treba pri vseh ostalih momentih še opreznije postopati, in zlasti manj izurjeni opazovalec mora skrbeti, da se ne — prenašli. S tem pa ne mislim reči, da si lajik sploh ne bi mogel pridobiti (vsaj deloma) lastne sodbe, ki jo rabi zlasti pri čitanju geoloških zemljevidov, če se potruzi, posamezne prikaze zasledovati do njih izvora, in če se opira na golic. Iz početka naj bi izsledoval neuki opazovalec sploh le te! —

Šele, ko je spoznal naravo neizpremenjene hribine popolnoma, naj se neuki poloti razsipin v to svrhu, da dožene na raznih mestih, kako prhni in kako se izpreminja kaka znana tvorba. Ob enem s poslednjimi študijami bo opazoval seveda barvo prsti in če je mogoče tudi obliko zemeljske površine na posameznih mestih; dalje vse, kar smo navedli spredaj pod 5. in 6. točko. Vprašanja o izviri študentev in posebno o rastlinskih raz-

merah pridejo navadno v poslednji vrsti v poštev. Vse tu ravnokar navedeno so le sledovi ali celó le sumljivi znaki, ki pridobe dokazilno moč še le tedaj, če jih podpremo vsaj po nekaterih neovrznih dokazih. Na kako posamezno malenkost se ni smeti zanašati **nikoli**. Vsa opazovanja na vsakem posameznem mestu morajo tvoriti ob koncu študije harmonično enoto ali vsaj popoln akord brez vsake najmanjše disonance.

Ker je prav splošno razširjeno mnenje, da se mora pri geoloških raziskavanjih zemlja na primernih mestih navrtati, če naj spoznamo njeno notranjost, naj omenim, predno zaključim to poglavje, še prav na kratko vrtanja.¹⁾

Pri delih c. k. geol. drž. zavoda na Dunaju se ne služimo s tem sredstvom nikoli, dasiravno vpoštevamo vsekdar tozadevne rezultate, ako so nam prilično na razpolago. Tega so krive vsaj deloma zadostno ugodne naravne razmere v Avstriji. Drugače je n. pr. v Nemčiji. Tam imajo velika ozemlja, ki bi ostala popolnoma ali vsaj iz večine „terra incognita“, da ne bi vrtali. Namen tega dela je trojen:

1. da izsledijo geološke meje, 2. da doženó lego plasti v prostoru in 3. da spoznajo podlago tankih, vrhnjih plasti.

Z malimi, ročnimi vrtali (Bohrzeug) navrtavajo zemljo v znanstveno-teoretske svrhe včasih 10—25 metrov, a navadno le 1—2 metra globoko. Vedno pa le v zadostno mehkih tvorbah. Števila in lege posameznih vrti (Bohrloch) ni mogoče v kakem ozemlju v naprej določiti; to je zavisno od geologa, kajti čim več ima praktičnih izkušenj, tem manj potrebuje vrti, dalje od terenskih in končno ne najmanj od geoloških razmer.

Moderna tehnika je napredovala v vrtanjih toliko, da ni dandanes mogoče le dognati, katera tvorbe so kje nagomilane druga na drugi, z njo se da marveč tudi spoznati: kako leže v zemeljski notranjosti, kar je za rudniška podjetja mnogokrat naravnost neprecenljive važnosti.

Rezultati, ki jih dosežejo z vrtmi, so za geologa vedno vsaj toliko pomembni kakor opazovanja golic.

(Dalje prihodnjič).

¹⁾ Podrobnosti, ki se tičejo mehanske strani tega vprašanja, sem poljudno pojasnil v šestem letniku „Slovenskega Trgovskega Vestnika.“

LISTEK.

KNJIZEVNOST.

Kuripešič: Slovenec iz Gornjega Grada in njegova pot v Carigrad l. 1530.)* Grofica Eleonora Lamberg-Schwarzenberg je nanovo izdala Kuripešičev itinerar odposlanstva, ki ga je poslal Ferdinand v Carigrad k sultanu 1530. Takoj v začetku moramo zavrniti neko netočnost, ko navaja pisateljica vzrok odposlanstva. Meni: Ogrji so izvolili nadvojvoda Ferdinanda zato za kralja, da bi jih varoval turških napadov; ker pa se je moral Ferdinand istočasno boriti tudi proti svojemu nasprotniku Ivanu Zapoljskemu, se je izkušal mirnim putem pogoditi s turškim sultanom Solimanom II. Toda pisateljica je popolnoma prezrla, da so tudi Hrvati iz istega vzroka izvolili Ferdinanda za kralja. Saj so ravno Hrvati že davno simpatizirali s Habsburžani in jim pošiljali celo vdanostne adrese, čeprav so bili podložni ogrskim kraljem. Nasprotno so pa Habsburžani vedno radi podpirali Hrvate, ker so vedeli, da jih bo hrvatski narod pri prvi ugodni priliki proglasil za hrvatske kralje. Kajti Hrvati so jako nejevoljno prenašali ogrski jarem, tudi so se dobro spominjali nedanje samostojnosti in priklopitve k ogrski državi, zato je bil pa tudi čut ljudskega suverenstva pri njih še vedno razvit. To se je posebno opazilo pri izvolitvi nadvojvode Ferdinanda za hrvatskega kralja. — Toda ne samo Ogrji, tudi Hrvati so upali, da jih bode Ferdinand kot njih gospod branil Turkov. V ta namen so ponujali Hrvati nadvojvodi Ferdinandu že prej, ko je še živel njihov kralj Ludovik II., hrvatsko krono in ga prosili, naj združi Hrvatsko z notranjeavstrijskimi deželami in ustanovi na ta način jugoslovansko državo kot močan jéz proti prodirajočemu izlamu. Ferdinand je bil s tem projektom zadovoljen, čeprav ga pozneje iz raznih vzrokov ni mogel izvršiti. Tudi je svečano obljubil, ko je bil izvoljen za hrvatskega kralja, da bode na lastne stroške vzdrževal na meji lahkooborožene konjenike in pešce. Ti bi morali v zvezi z vojaki, ki so jih najeli hrvatski stanovci, vedno opazovati gibanje turških akindčev (roparjev) ter preprečiti njih ropanje in požiganje po Hrvatski in notranjeavstrijskih deželah. (Mimogrede naj pripomnim, da je na podlagi teh dveh dejstev nastala **vojaška granica**, ne pa še le takrat, ko so se naselili Príbegi ali Uskoki na meji, kakor trdijo dosedaj vsi zgodovinarji, razen Madžara Thaloczija in našega Rutarja).

Jedva je bil izvoljen nadvojvoda Ferdinand za hrvatskega kralja, že ni mogel izpolniti svojih obljub vsled slabih in nerednih financ. Hrvati pa so postali nejevoljni. Prej so

* Curipeschitz Benedikt, Itinerarium der Botschaftsreise des Josef von Lamberg mit Niclas Jurischitz durch Bosnien, Serbien, Bulgarien nach Konstantinopel 1530. Innsbruck, 1910. Cena K 3.—.

menili, da bode Ferdinandu pomagal njegov mogočni brat Karol V. in nemška država, upali so, da jim zasije pod habsburškim orlom lepša prihodnost nego pod češkimi levomi in poljskim orlom. Toda varali so se. Ferdinand je poslal, ker je le s težavo plačeval stalno vojaško krdelo na Hrvatskem, Ivana Habordonca in kranjskega plemiča Žigo Višnjegorskega 1528 k Solimanu II. Ta dva poslanca sta pregovarjala sultana, naj opusti napade na Ferdinandove dežele, česar seveda Soliman ni mogel storiti, ako je hotel uresničiti svoj dalekosežni cilj v zunanji politiki. Že prihodnje leto je navalil na Ogrsko in oblegal Dunaj, a se je moral brezuspešno povrniti v Carigrad. — Leta 1530. je poizkusil Ferdinand zopet s papirnatimi pogodbami odvrniti Turke od svojih dežel. Poslal je Josipa Lamberga in Nikolaja Jurišiča v Carigrad, ki naj bi izposlovala mir ali vsaj premirje ter pridobila Ferdinandu Ogrsko; obenem jima je naročil, da smeta, ako bi se sultan in veliki vezir nikakor ne dala z besedami omehčati, tudi z rumenimi cekini poizkusiti svojo srečo, kajti Ferdinand bi rad plačeval prvemu na leto 100.000 goldinarjev. Lamberg in Jurišič nista s posebnim veseljem sprejela te težavne naloge. Izgovorila sta si od Ferdinanda, da jima povrne vse stroške, dá zadostno spremstvo in odškoduje njih sorodnike za slučaj, ako se ne povrne iz Turčije. Zato je obljubil Ferdinand Lambergu, da mu bode dal v zakup mitnico v Senožeah in v oskrbo grad Senožeče, brž ko bo umrl dosedanji imetelj, Lambergov svak, Henrik von Ellah. To je Ferdinand storil jako rad, posebno ker ga je Lamberg že 1528 prosil v istem smislu, a tega ne ve pisateljica (Arhiv skupnega finančnega ministrstva, fascikel št. 18.389).

Poslanca nista šla po navadni poti čez Ogrsko, Belgrad v Carigrad, ampak sta potovala po zelo težavni poti čez Hrvatsko (to deželo bi morala pisateljica tudi v naslovu omeniti), Bosno, Srbijo, Bolgarijo in Rumelijo. Dne 21. avgusta 1530 je odpotoval Lamberg s 13 spremljevalci — večinoma z domačini, kakor z: Gregorn Crabaten, Gregorn Slabecz von Zirckhnicz, Urban Cressa von Zirckhnicz, Blasny Schnepenger schmidt von Costell, Jacoben Neboise khoch von Landtstrost, Andreen Mühlenkhopff palbierer von Laybach, Uetzlein pueben von Obernburg — iz Ljubljane po sedanjih državnih cestah mimo Šmarja, Grosuplja in Višnje Gore — med Grosupljem in Višnjo Goro se imenuje „Platn“; kateri kraj je to? — kjer so zajtrkovali, mimo stiškega samostana, Trebnjega, Mirne Peči v Novo Mesto, kjer so se ustavili v kapitulju. Dne 22. avgusta so prišli mimo Mehovega do Metlike, kjer so prenočevali in ostali tudi še 23. avgusta. Dan pozneje nego Lamberg — namreč 22. avgusta — je odpotoval Nikolaj Jurišič s 23 spremljevalci, med njimi je bil tudi Benedikt Kuripešič, iz Ljubljane preko Šmarja, Grosuplja v Žužemberk, kjer so prenočili. Dne 23. avgusta so od-

rinili iz Žužemberka proti Soteski, od tod na desnem bregu Krke proti Toplicam in v Metliki, kjer se je Jurišič pridružil Lambergu.

V Metliki je bilo takrat zelo živahno, v mestu je bilo vse polno hrvaških in kranjskih gospodov ter višjih častnikov, ki so pregledovali lahke konjenike; pri tem sta bila navzoča tudi hrvaški ban Ivan Karlović in kranjski deželni glavar Ivan Kacijanar. Zato je ostalo odposlanstvo še 24. avgusta v Metliki in je odpotovalo prihodnji dan čez Kolpo preko Ribnika, Novega Grava, čez Dobro, Mreznico, Korano preko Klokoča, Krupe, Kamengrada, čez Sano in Vrbas v dolino Lasve in Fojnice, preko Sarajeva, Rogatic, čez Drino, preko Višegrada, Novega Pazarja, Mitrovice, čez Kosovo polje, Sofijo, Plovdiv, Drinopolje v Carigrad, kamor je dospelo odposlanstvo 17. oktobra. Med potoma je počivalo 9 dni. Veliki vezir Hiam-paša je sprejel poslance 25. in 30. oktobra ter 9. novembra, sultan pa 7. in 14. novembra. Iz Carigrada sta odpotovala poslanca 22. decembra in sta hodila z malimi izjemami po stari poti. V Metliki sta prišla 6. februarja 1531, tukaj sta ostala tudi naslednji dan. Dne 8. februarja sta odpotovala iz Metlike preko Semiča, Toplic, Soteske, Žužemberka, kjer sta prenočila, in dne 9. februarja preko Krke, Šmarja proti Ljubljani, kjer sta se več dni mudila. Iz Krupe je poslal Lamberg 2. febr. 1531 prvo kratko poročilo Ferdinandu in mu razjasnil, da odposlanstvo ni ničesar doseglo pri sultanu. Natančnejše poročilo, ki ga je podpisal tudi Jurišič, je spisal Lamberg deloma v Carigradu, deloma v Ljubljani in ga predložil osebno Ferdinandu v Lincu 23. februarja 1531.

Poslancema je bil prideljen kot tolmač Benedikt Kuripešič iz Gorenjega Grada (pisateljica dosledno piše Oberrburg, kar je napačno). Ta bi moral nemške govore Lambergove prevesti na latinščino. Toda v Carigradu ni bilo nobenega latinščine večjega tolmača, zato je moral Jurišič prevajati nemške Lambegove govore v hrvaščino in nato je neki hrvaščine zmožen tolmač razložil vsebino Lambergovih predlogov velikemu vezirju. Da se ne bi pripetila kaka nesporazumljenja, je ukazal Lambarg Kuripešiču, da je preložil njegove predloge, ki jih je predložil velikemu vezirju, v latinščino. Razen tega je popisal Kuripešič vse postaje in važnejše dogodke na potovanju. Ta potopis je objavil Kuripešič v tisku po povratku v domovino. Sedaj se ta tisek že jako redko dobi v knjižnicah. Kuripašičev itinerar je jako važen vir za zemljepisje, topografijo in etnografijo južnoslovanskih dežel, nezanesljivi so samo oni podatki, ki poročajo o preteklih dogodkih. V tiskanem itinerarju se dobi jako dosti tiskovnih napak, posebno pri krajevnih imenih, zato tudi niso mogli zgodovinarji vseh imen reducirati na sedanja. Hvaležni moramo torej biti pisateljici, da je na novo objavila Kuripešičev itinerar, sicer ne po originalu, ker je ta le še neznan, pač pa po istodobnem prepisu iz Lambergovega arhiva v gradu Ottensteinu. Ta prepis originala z nekaterimi varijantami je ukazal napraviti po mnenju pisateljice svak Nikolaja Jurišiča, Andrej von Puchheim auf Raabs und Krumbach, ki je tudi potoval s poslancema v Carigrad. Itinerar je izdan po najnovejših edicijskih principih, je opremljen z mnogimi stvarnimi opazkami in vpoštevava varijante tiska. Poleg že navedenih napak omenjam samo še, da je pravilna oblika Schinczenpaur, ne pa Schinczenpaur (str. 23). — Op. u r e d.: Časopis „Vidovan“ (1863.) ni bil bolgarski časopis, ampak srbski. V „Nastavnem Vj.“ XIX, str. 39. piše prof. Ivšič o Kuripešičevem Malkošiču. — Fr. —

Alešovec Jakob: „Kako sem se jaz likal“. (Povest slovenskega trpina. — III. del. Ljudska knjižnica, 11. zvezek. V Ljubljani, 1910. Založila Katoliška Bukvarna.

Str. 114. Cena vezani knjigi: 2 K). Nadaljevanje Alešovčeve avtobiografije, ki smo ji prvi del naznanili v 9. št. „Slovana“! To pa je tudi konec njegove avtobiografije, ki seže nekako do l. 1867. ter se konča z besedami: „Do sem gre zgodovina slovenskega trpina, ki se je likal po nemških šolah in drugje. Potem je pa nastopila druga, politična doba. S to pa bodi tudi konec tej povesti.“ Uredništvo je v dodatku, podajajoč pregled Alešovčevega življenja, kratko popolnilo njegovo avtobiografijo in konstatiralo, da „smemo brez dvoma imenovati Alešovca našega pravega in dosle najboljšega ljudskega humorista.“ Pričujoča knjiga čitatelja ne zanima več toliko, kakor ga je zanimala prva. Kar se nam pripoveduje tu, je a priori že pričakoval čitatelj. Da ne bo Jaka več marljiv dijak, najsi sedi na gimnazijskih ali preparandijskih klopeh, to je bilo jasno ob koncu prejšnjega dela avtobiografije. Da tudi njegov oče ne bo svojemu faliranemu študentu odpiral svoje denarnice, tudi to je bilo jasno. Nemški profesorji se tudi še niso odstranili niti se izpremenili. Ozračje ljubljansko še ni moglo iz „kranjskega“ študenta napraviti zavednega Slovenca, šola pa ne rodnemu jeziku večjega mladeniča. Alešovec je bil do sedemdesetih let na glasu nemškutarja in nemškega vohuna; v srcu to ni bil, a materialne nepravilike so ga gnale v službe in službice, kjer se ni razvijala narodnost. Solo je s 6. gimn. razredom ostavil Alešovec, češ, kdo se bo pa učil dalje, če se njegove besede tiskajo že po časnikih, kdo bo pa tovarišem za bagatelo petih novčičev delal šolske naloge, ko pa se več zasluži pri „Fliegende Blätter“ — zakaj tu se je natisnil prvi Alešovec proizvod. Nemški urednik „Laibacher Zeitung“ je plačal dobro, samo da je v poročilu o sokolskem izletu hotel imeti le veleizdajniške govore, ki bi — očrnili prvake. Alešovec takega poročila ni hotel in ni mogel napisati; napravil si ga je urednik sam, a trpel je — Alešovec glas. Umevno je, da je drugič Alešovec moral — bežati v Kranj, ko so se Sokoli peljali na vozovih. Beda pač jemlje značaj. Za ideale se v svojem zasebnem življenju silno zapuščeni študent ni mogel dosti brigati. Bilo je mnogo zavednejših dijakov. „Dijaške skupščine“ so se vršile Podturnom ob „bajrju“ ali v „Zvezdi“ po noči. Ko bi bili morali dijaki po stari navadi na Telovo nositi zastavo, naenkrat nemško-nestrpni ravnatelj Mitteis ni našel v 8. šoli barjaktarja (zastavonoše), ki bi imel frak in cilindar; tudi v 7. in 6. so nenadno izginili frakarji in cilindraši — surk je pa bilo več in tako so seveda šli dijaki brez zastave. Če še tej zgodbi dodamo, kar nam Alešovec pripoveduje o M. Vilharju, smo iztaknili malone vse, kar bi v tej knjigi imelo širši kulturnozgodovinski pomen. Ob nje koncu sodi čitatelj tako-le: Alešovec je vagabunda naših povesti pokazal s svojim življenjem. Usmiljenje in sodba stojita ob njem. „Plešoč medved ni bil nič proti meni,“ pravi Alešovec sam.

„Slovenske knjige in pisci.“ Pod tem naslovom nadaljuje Zofka Kveder-Jelovškova v 9. št. „Savremenika“ svoj esē o slovenski novi literaturi. Tu govori o dr. Ivanu Lahu in Vladimiru Levstiku, dveh „pravih lepih slovenskih fantih.“ O Lahu pravi: „Študiral je v Pragi, pozna Ruse, Poljake, Rusine in se je učil od njih. A ostal je tipičen Slovenec . . . Neke njegove stvarce imam rada kakor rožmarin in klinček . . . Najbolj — slovenski pisatelj je. Vsi drugi so bolj rafinirani, kulturnejši, proračunani . . . Od vseh slovenskih darovitejših in manj darovitih pisateljev je odbran, da bude naš narodni pripovednik, ljubljeneč in učitelj najširšega naroda.“ O Levstiku pravi, da ni „slovenski fant“ samo tako, mlad elegant je z baržunasto suknjo, literarni estēt, ki toliko pazi na svoj slog, da čita samo Francoze, ker se boji, da bi si s čitanjem drugih slovenskih ali Hrvat-

skih knjig ne pokvaril posebnosti svojega jezika.* O tej ekskluzivnosti svojega čtiva je Levstik sam predlaskim pripovedoval pisateljici v ljubljanskem „Unionu“. Tako ekskluzivnost, ki se zdi pisateljici le mladeniški spleen, smatramo za znak dijaške bojzljivosti ali slabosti; to je kakor pri mladeniču, ki se zapre v samostan, da ga svet ne pohujša. Kdor je trden sam v sebi, bo zmagovito hodil med nevarnostmi. Pred kratkim mi je pravil nekdo (ki hoče očitno zaigrati glasno javno vlogo), da tega in tega ne čita namenoma, češ, utegnilo bi ga omajati v njegovih mislih. Jaz sem takrat o njem sklenil sodbo: „Slab je. Nazadnjak bo.“

И. J. Одавић: Криве Младости. Новеле. (P. J. Ođavić, Krize mladosti. Novele.) Beograd (1910). Cena 2 din. Ođavić združuje v svoji delateljnosti troje stremljenj, ki se jako redko oprimejo ene osebe: on je spekulativen mislec, praktičen uvaževatelj dejanskih razmer in čuteč poet. Odziv prvega svojstva je njegova knjiga „Razmišljanje o lepom“ (1907); o dejanskih razmerah in potrebah je izrekel dosti odločno svoje mnenje v razpravi „Politički nemoral — naše najveće zlo“ (1908); kot pesnika, ki zasluži prav resno uvaževanje, smo ga pripoznali tudi že v našem listu. V pričujoči knjigi nastopa kot novelist, ne prvokrat — izdal je že dvakrat (1905 in 1906) dve krajši zbirki novel — a prvokrat združujoč to pot v eni knjigi vsa tri svoja stremljenja. Presojevalec se seveda vpraša, katera izmed treh idej se uveljavlja v tem delu zmagovito: teoretični (to pot estetski) nazor, ali praktični življenski oziri ali pesniška čutnost? V razvoju svojih novel nas seveda pušča v dvomu; v tem leži glavna napetost dejanja: vidimo ga navdušenega za kako veliko svetovno idejo, utelešeno na pr. enkrat v Goetheju, pričakujemo torej, da se bo žrtvoval za njo. A namah stopi na površje čustvovanje poeta, zlasti v obliki ljubezni do dražestne, blage devojke: mi že vidimo vzhajati zoro romantičnega zakona med zaljubljenim parčkom. Tu poseže vmes praktična oduševljenost za konkretno življenje, na pr. v obliki lokalno-domovinskega patriotizma — in razprši te teorije uma: spekulativa, ter teorija srca-ljubav, ki bi bila sama sebi namen.

Novele so torej precej tendenciozne. Prave novele pravzaprav niti niso; že zato ne, ker se bavijo preveč z zunanostimi, z reprodukcijo prav navadnih pogovorov, ki b bili mogli brez škode izostati, ko bi ne vedeli, da občinstvo najrajši čita baš dialoge, še tako prazne. Pogrešamo tudi enotne kompozicije. — Zato se nam zdi: pravo polje Ođavićevo je tvorba klenih verzov in pisanje strokovne proze. „Novele“ so bolj poučne nego zabavne: zanimivosti pa jim ne odrekamo.

Dr. J. o s. T o m i n š e k.

Rikard Katalinić-Jeretov: Rauhreif und andere Skizzen. Autoriserte Übersetzung aus dem Kroatischen von Marie Horvat-Petheö. Leipzig 1910 (Verlag für Literatur, Kunst und Musik). — Med sodobnimi hrvatskimi pesniki zavzema Katalinić — dalmatinski slavec, rodom iz Voloske — prav odlično mesto. Stojč izven vsakega strujarstva, hodi resno in neodvisno svojo pot naprej, pobirajoč spotoma cvetke, kakor jih „pokrajina“ nudi. Kadar je dovolj nabranih, jih povije v šopek in pr. d nami leži — zbirka poezij, neprisiljenih, jedrih, zdravih; plodovi so talenta, ki pozna in uvažuje resnost življenja, a se tudi ne naveliča iskati njega lepote in lepotečja. V svoji knjigi „Ivje“ pa je nastopil kot poet v prozi. Združene so pod tem naslovom črtice, obsegajoče često le po eno stran, a polne pristnega življenja, večno človeškega, ali pa verne slike iz pesnikovega domovja, iz kršne, obmorske Dalmacije. Z vsebino v soglasju je markantni slog, ki pove le toliko, kolikor je nujno potrebno, da zbujata naše zanimanje in našo pozornost, a tudi ne tako

smelo, da bi se snov zagrinjala bodisi v nenamerjeno nejasnost ali v namenjeno mističnost. Te črtice so pravi umotvori in bi zaslužile, da bi jih i mi Slovenci dobili prav pristopne kot vzorec literarnih proizvodov, ki jim mi nimamo nič podobnega staviti ob stran. Pač! Funtkove „Luči“ spominjajo na „Ivje“; a značaj teh slovenskih biserov, je drugačen — česa podobnega zopet Hrvati nimajo.

Zgoraj omenjena knjiga „Rauhreif“ — je nemški prevod „Ivja“. Da so Nemci, in sicer za tako odlično trdiko sprejeli v svoje publikacije tako delo, je najboljši dokaz za veliko umetniško cenovno izvirnika. Prelagateljica je oskrbela dober prevod, ki se po možnosti naslanja na izvirno dikcijo, tako da se prvotni kolorit ne izgublja popolnoma, kar se sicer tako rado zgodi pri nemških prevodih iz slovanščine. — Gospodu pisatelju smemo čestitati, da je njegovo delo s tem prevodom stopilo iz ozkih domačih mej na široko polje svetovne literature.

Dr. J. o s. T o m i n š e k.

Canti Jugoslavi. (Versioni dal serbo-croato-slovenobulgaro, di Giovano Kušar. Volume I. con prefazione. Cean K 3. V komisiji „Slovanske knjigarne“, L. Gorenjec v Trstu, Via Valdirivo, 40).

Tako! Tudi naši pesniki-prvaki so vstopili slednjič v kolo italijanskih ljubljencev Muz. Kako lahko se bodo sedaj nakramljali z njimi in popravili to, kar so sami še zamudili! Prešeren je našel Petrarko, Kette — Stecchettiya, Gregorčič je zapustil svojo hčer planin, in Zupančiču tako dobro (!) dene florentinsko solnce. — A kdo zna, kako se ti močje pravzaprav počutijo v oni čistiljivi in že tako slavni družbi, ali so se ti naši Olimpici tam doli sploh spoznali, in, ako bi Prešeren ali Gregorčič slučajno srečela svoje popevčice, tako lepo nakičene s talijanskimi pentljami in napudrane, bi jim li sploh hotela priznati očetovstvo? Kaj zelo učinkuje, če slišimo: Slovenski, jugoslovanski pesniki so prevedeni v italijanščino. In vsakdo hlastno začne prebirati knjigo in g. prevajalcu že kar vnaprej čestita. G. Ivan Kušar pa to tudi zaslučuje. Napravil je prav dober prevod. Podpiralo ga je pri tem njegovo globoko jezikovno znanje in morda tudi njegovi vzor-prevajalci Monti, Chiarini in Maffei, ki so mu služili za zgled, kakor sam omenja uvodoma. Pohvalni pa so tudi nagibi, ki so g. Kušarja privedli do sklepa, prevesti v italijanščino nekaj slovenskih, jugoslovanskih pesmic in tako vzbuditi zanimanje za jugoslovansko kulturo pri Italijanih samih, nas pa napotiti, da se ne obračamo izključno le proti severu, temveč da tudi italijanskemu jugu posvečamo malo več pozornosti.

Ali z ozirom na ravno njegov prvi namen se mi zdi, da g. prevajalec v dveh točkah nima prav: da je brez vsake smotrenosti in kritike prevedel te pesmi, ki so mu tako rekoč slučajno prišle pod roko, boječ se, da bi se mu pri najlepših ne zgodilo tako kakor gorski vili v srbski pesmi, ki ni trgala najzlahtnejših cvetk iz strahu, da jim pokvari lepoto, in drugič, da je g. prevajalec sploh obelodanil ta prevod, ko je za umetniško prevajanje brezpogojno potreben pesniški duh. — Jasno je, da postavim pred tuja, zlasti ako je tako odličen gost, kakor so Italijani, le kaj najboljšega. In če pridem sam v goste, pridem v pristni domači, a lepo okusni obleki. Izbor pesnikov samih — hočem reči — je gotovo dober, čeprav se mi ne zdi tako lahko mogoče, da bi isti prevajalec bil enako srečen i s Prešernom i z Zupančičem ali pa Gregorčičem; nikakor pa ne odobravam izbora pesni, in zlasti ne Kettejevih, ki sta naravnost banalni. In oblika! Prevajalec vendar ne sme poljubno izpreminjati ritma in verzov in kolorita besedi in zvočnosti, ker bi se sicer izgubila vsa pristnost dotične umetnine. In dalje: Kje pa tiči lepota pesmice: Ali mar v misli

mar v besedi, v ritmu, v verzu ali strofi? Mislim, da v vsem tem in pa v pesniku samem, in slednji je glavno. Le iz čistega vrelca se snuje kristalno-čist potoček. In zato ravno je neobhodno potrebno, da ima prevajalec ravno tako ubrano dušo kakor pesnik, ki ga hoče prevajati, da je ravno tako silen in vznesen kakor pesnik sam. Zmožen mora biti, za-pojmiti v pesniškem navdušenju vso lepoto dotičnega umotvora in pesnika samega, osvojiti si jo, jo razrušiti v sebi, mojstrsko potem obvladati ta kaos in mu v novo, ravno tako dragoceno obliko znati vliti istega duha, ki veje iz originala; kajti brez vseoživljajočega pesnikovega duha ostane vsaka prestava mrtva, pusta in dolgočasna, ostane le kup besedi, katerih glasovi nerodno butajo drug ob drugega. In ravno, ker g. Ivan Kušar gotovo ni srečen umetnik, se mu ti prevodi niso mogli posrečiti. Le oglejmo si jih malo bliže. Vzel je v roko g. Kušar Prešerna in prevel „Sotto il verone [Pod oknom] in „Dove“ [Kam]. Poslušajmo malo:

„Ko brez miru okrog divjam,
prijatli vprašajo me, kam? —

se glasi:

Alloro che senza posa errando io vò
mi chiedono gli amici: „dove vai?“
Dove? In qual parte? Amici, io non lo so;
come volete ch'io lo sappia mai.

Recite, ali ni laški Prešeren čisto navaden gostobesednež, ki nima smisla za lapidarnost, konciznost in lepoto oblike?

Poslušajmo pa še posoškega slavca, ki govori iz „Vinskih duhov“:

Točaj, le znova kupo mi napolni,
hladila daj, zdravila duši bolni
.....
Navdušenost, čuj, poje rajsko pesem
na zemlji še enake slišal nisem.
In nade duh nasprot šepče mi,
podí obuh, skrbi moreče mi.

in sedaj pa Gregorčiča-Laha:

Versami ancor da bere, o cantiniere,
o sino all' orlo colma il mio bicchiere
il refrigerio porgi all' assetata
bocca e il cordiale all' anima ammalata.
.....
Ascolta e udir tu puoi
canto di paradiso:
vi canta l' Entusiasmo una canzone
bella così ch'io non udi giammai.
La dea Speranza mi sussurra lene,
lascia da parte la disperazione
diincentica la pene
e non pensare a guai.

Ali se vam ne zdi, da je pri chiantiju postal Gregorčič malo preširokousten? In to je še najboljši prevod.

Pa dovolj primerov, ki nam prav vsi kažejo, da je g. Kušar prevajal verz za verzom, prevajal — ako je mogel, samo smisel in pri tem izpustil vse ono, kar tvori lepoto resnice; pri tem je izpreminjal svojevoljno, na zvočnost besedi se ni nič oziral, razpredal je misli in še tu se je včasih pripetilo, da ni ostal zvest vsebini. Res je sicer, da se prevaja „Ko brez miru okrog divjam“ z „allor che senza posa errando io vò“ in dijak tlobi za tak prevod: 1; tudi je za filologa krasna vaba „sussurra lene“, ker, s kakšnim veseljem bi vgriznil v „lene“ in pisal in pisal na dolgo in široko o raznih adverbih i. t. d. — To vse je prav lepo in

učeno, ali Prešeren, Gregorčič in Zupančič pa še to izdavnar ni. G. prevajalec si je popolnoma svest težkoč, ki jih je srečaval prevajajoč. Ali ravno radi tega in ker je imel tako plemenite namene, bi ne smel obelodaniti prevodov, ki niso umetniški, ki ne odgovarjajo našim slovenskim pesnitvam. Čestitati pa je ipak g. Iv. Kušarju, da tako dobro obvladuje italijanščino, in da je kot Slovenec in ne — pesnik tako dobro prevel nekaj najtežjih naših pesmi. Proti koncu naj še omenim, da je uvod „Al lettore“ jako hvaležno delo, ker nam g. prevajalec podaja kratek pregled vseh onih Italijanov, ki so se kdaj pečali z jugoslovanskim leposlovjem. Zbrano imamo to tvarino in morda najde ravno to polje tudi med Slovenci hvaležnih delavcev. Če bi se dotaknil še orisov posameznih pesnikov, bi moral priznati, da so v kritičnem delu malo prepričali, dočim so v biografskem precej obsežni in dobri. Josip Bercé.

Op. uredništva. Sodba g. ocenjevalca se povprečno krije s kritiko, ki jo je v 9. št. priobčil zagrebški „Savremenik“. Tam se konstatira, da so izmed Jugoslovancev v Kušarjevi knjigi najhujše prošli Srbi in Bolgari, reprezentirani v njej po pesnikih (?), neznanih lastnim zemljakom, a uvažujejo se tudi težave, s katerimi se je g. Kušarju bilo boriti, predno je mogel svoje prevode spraviti na svetlo.

GLASBA.

Žirovnik Janko: Narodne pesmi za mladino

I. stopnja. V Ljubljani, 1910. Lastnik in založnik „Društvo za zgradbo učiteljskega konvikta“. Tiskarica „Učit. tiskarna“ v Ljubljani. Str. 23. Cena: 20 h. Narodne pač večinoma niso pesmi, ki jih nahajamo uglašbene v tej zbirki, večinoma so „ponarodnele“, a kaj je do naslova! Čitamo tu ljubeznive pesmice, kakor: „Na planincih solncece sije“, „Jaz pa pojdem na Gorenjsko“, „Lepo mi poje črni kos“, „Prav vesel iz šole grem“, „Prišla bo pomlad“, „Solnce čez hribček gre“, „Sijaj, sijaj solnačice“ itd. — Knjižico prav toplo priporočamo.

GLEDALIŠČE.

O gledališču redno ne bomo poročali, ker uredništvu ozir. njegovemu poročevalcu ni bila za to dana prilika. Pristosvovali smo prvi predstavi letošnje sezone, Medvedovemu „Kacijanarju“ in moramo reči, da smo bili razočarani. Literarno knjižarska reklama je to dramo potisnila tako v ospredje, da smo na pozornici pričakovali mnogo. A morali smo konstatirati, da je to le dolga vrsta besed brez pravega dejanja in brez globljih misli. Ženske osebe „Kacijanarja“ so le nekaka garnitura. Kacijanarjeva duša je prav enostavna in vsakdanja. Niti maščevalnost mu ni tolika, da bi se nam njegova duša zdela jaka. Ilirska ideja mu je navešena čisto vnanje; kako naj bi sploh imela prirodno moč ta ideja v nekdanjem kraljevskem generalu? Ko bi bila drama boljša, bi njena ideja zažigala in viharno odobravanje bi v nedekadentni publiki izzvale Kacijanarjeve besede:

„Naš dom je lep in plodna so mu tla.
Od morja enega do drugega,
od sivih Karavank do Carigrada
zvene glasovi enega jezika.
O, slutnja mi bodočnost lepo slika,
da duh edinosti nekoč zavlada,
da zopet se vzbudi Ilirija
iz spanja dolgega mogočna, mlada.

RAZNOTEROSTI.

Družba sv. Mohorja in „Matica Slovenska“.

Družba sv. Mohorja v Celovcu šteje letos 85.789 udov, to je, 275 več kakor leta 1909. Vsi ti prejmejo letos naslednji književni dar: „Slovenske legende“. 2. „Sveta spoved“, molitvenik. 3. „Zgodovina slovenskega naroda“, I. zvezek. 4. „Drobne povesti“. 5. „Slovenske Večernice“, 64. zvezek. 6. Koledar za leto 1911. V zameno ali doplačilo — kakor si je kdo pri vpisovanju želel — se še doda: 7. „Zgodbe sv. pisma“, 16. zvezek. 8. „Trije rodovi“, Povest. — Knjige bomo ocenili v „Slovanu“. Za danes le to: Mohorjeva družba izda na leto po priliki toliko kakor „Matica Slovenska“. Mohorjeva društvenina je sicer za polovico nižja od Maticine, a zato ima „Mohor“ vsaj **24krat** več društvnikov! Mohorjeva družba dobi članarine letnih nad 170.000 K, Matica pa kakih 16.000 K.

Kdo je komponiral „Lepo našo domovino“?

Vobče se je mislilo in tako sem poročal tudi že v „Slovanu“ (str. 292), da je našo narodno himno komponiral Josip Runjanin. Nedavno se je v „Obzoru“ poročalo, da je bila „Lepa naša“ v 40. letih prošlega veka prvič peta v Glini po napetu iz opere „Lucije Lamermeer“ in da jo je najbrž komponiral neki Slanka. Sedaj pa poroča dr. Božidar Krnic, okrajni zdravnik v Samoboru, v „Samoborskem Listu“ drugače: Pravi avtor-komponist pesmi je dr. Krnica ded, Josip Wendl, ki je bil v ilirskih časih kapelnik prvega banskega polka v Glini, kamor ga je bil v 40. letih od savojskih dragoncev tja poklical sam Jelačić. Tudi koračnica „Oj banovci“ je njegova. Slanka je bil prost muzikant pod Wendlom, a Runjanin se je učil pri tem-le flavte, tako muzikalen pa ni bil, da bi mogel uglasbiti himno. Ker je bil Wendl jako skromen, je pustil to slavo Runjaninu, ne sluteč, kako glasovita bo ta himna. V starih letih je bil Wendl, že upokojen, zborovodja pevskega društva v Kostajnici, kjer je z ilirskim oduševljenjem učil peti naše davorije. Bil je Wendl 12 let na dunajskem konservatoriju. Njegova vnukinja je glasovita hrvatska pevka Blaženka Krničeva.

Prosto ljudstvo o naših knjižnih jezikih. Na Vrazovi svečanosti v Cerovcu je za „Matico Hrvatsko“ govoril dr. Oton Kučera. Po govoru je pristopil k njemu prost seljak in ga poprosil, naj mu da zadnji list, konec govora; hotel bi to doma čitati, to da je bilo najlepše. Na isti svečanosti sta se dva moža pogovarjala o slovenskem govorniku, dr. Fr. Ilesiču: eden je rekel: „Kdo je ta?“ Drugi: „To je neki ilirec.“ Prvi: „Ne, to je Slovenec, saj je pišano (na sporedu).“ Drugi: „Ta čisto hrvatski govori!“ Za štajerskega prostaka je torej razlika književnega jezika — rešena. — Pred leti se je prof. Robert Koprinski z vozom vozil nekje po Gorenjskem (Bled) ter povedal vozniku, da je iz Zagreba. „A ja,“ je na to rekel voznik, „v Zagrebu tako govore, kakor v Ljubljani pišejo.“

Dioskuri gospodarstva in umetnosti. Mrtvima postavijo spomenik Slovenci in Hrvati, mrtvima bratoma dr. Benjaminu in dr. Gustavu Ipavcu, glasbenikoma — oba sta se preselila v večnost l. 1908. Vošnjaka, dr. Josip (* 1834) in Mihael (* 1837) živita in sta živa spomenika polpreteklih dob, ko so se polagali temelji ustavnim pravicam slovenskega naroda. Ko so „očetje naši sloveli,“ očetje današnje slovenske generacije, t. j., v 60. letih prošlega stoletja, sta bila brata Ipavca in brata Vošnjaka mladeniča. L. 1857. so vsi štirje absolvirali svoje študije na Dunaju, oba Ipavca in Jopip Vošnjak medicino, Mihael politehniko. Da bi današnji rod videl te može v dobi, ko so se odpravljali na pot dela,

prinašamo na str. 420. „Slovana“ njih sliko iz leta 1857., ki se je slučajno našla pred kratkim.

V najkрасnejši vili na Corsu v Gorici, v pravi graščini biva Mihael Vošnjak, sin tehniških študij in oče naših posojilnic. Kakor živ simbol plodovitosti tehniškega in gospodarskega dela!

Sredi svojih vinogradov, sredi poezije grozdja in čirčkov v Visolah pri Slov. Bistrici uživa večer svojega življeja Mihaelov brat, dr. Josip, ki je vodil nekdanji lepoglavno, pripovedno in dramsko pero. Miru je potreben mož politične preteklosti. Poezija, ki mu je bila nekdanji v duši, se širi sedaj dejanski okoli njega.

Slovenski narod omenja v knjigi svoje zgodovine s častjo imena teh dioskurov na nebu našega zlasti gospodarkega napredka, imeni Josipa in Mihaela Vošnjaka, slovenskih šoštanjjskih sinov.

Po poreklu so Vošnjaki Bosanci. Vošnjak je ponemčena pisava za „Bošnjak“. Bošnjaki so v Hrvatski, Vošnjaki so Štajerci; pradedi so se jim bili priselili iz Bosne, pač kot uskoki, ki so bežali pred Turki na zapad. Pristna jugoslovanska kri torej kroži v žilah šoštanjjskih Vošnjakov. Mihael Vošnjak je imel priliko, svojo jugoslovansko zavest pokazati l. 1870., ko je bil načelnik železniške postaje v Zagrebu; otvoril je takrat železniški peron ljudstvu, ki je hotelo pozdraviti Strossmajerja, vrnivšega se iz Rima v vaticanskega koncila. Prijatelji, protitilirski ban Levin Rauch ga je očrnil kot panslavista!

Poleg gospodarstva in politike stoji umetnost, glasba. Celjski okraj slovenskega Štajerja je dal eno in drugo. Če sta Vošnjaka Šoštanjčana, pa je Sv. Juri ob južni železnici rodil brata Ipavca, oba zdravnika, Benjamin v Gradcu, Gustav v Št. Jurju. Zakaj bi težka zdravniška izkustva, izkustva o telesni ničevosti človeški jemala človeku vedrost pesmi, jasnost glasu?

Gustav je uglasbil pesmi „Slovenec sem,“ „Mrak,“ „Kje so moje rožice,“ „Oblačku,“ „Mrzel veter,“ „Tam za goro,“ „Sredi vasi,“ „Savska,“ „Zvečer,“ „Jutri,“ „Pod lipo,“ „Perice,“ „Planinska roža,“ „Danici,“ i. t. d. — vse melodije malone ponarodnele. Večjege obsega skladbe je podal Slovincem Benjamin: „Kdo je mar,“ opereta „Tičnik,“ opera „Teharski plemiči“ (prva slovenska opera), „Bodi zdrava, domovina.“

Skladbe bratov Ipavcev se pojo na Hrvatskem istotako često kakor na Slovenskem.

Ob mislih na te brate — dioskure našega gospodarstva in naše umetnosti družimo v duhu mladost in starost, slovensko in hrvatsko v eno samo enoto, ki se razvija.

Zbirka avstrijskih zakonov v slovenskem jeziku. VI. zvezek. Predpisi o nespornih pravnih stvarih. Uredil dr. Edvard Volčič, c. kr. dež. sodn. svetnik v Rudolfovem. — V Ljubljani 1910. Izdalo in založilo društvo „Pravnik“. Natisnil A. Slatnar v Kamniku. V platno vezana knjiga se dobiva za 7 kron po knjigarnah in pa pri uredniku v Novem Mestu.

„Slovenski Pravnik“ oziroma „Mjesečnik Pravničkoga društva“ pišeta: S to sedaj izišlo knjigo smo storili lep korak naprej. Ta zbirka, obsegajoča — da se na kratko izrazimo — notarski red, zapuščinski patent in predpise o sodnih depozitih, pa je vrhu tega tako urejena ter opremljena z odločbami vrhovnega, odnosno upravnega sodišča, da je popoln pripomoček za vsakdanjo rabo praktika in da se vseskozi lahko meri z dotično nemško izdajo v Manzovi zbirki.

Zvezek sestoji pravzaprav iz treh samostojnih oddelkov, ki so vsak zase paginirani (162 strani, odnosno 359 in

119) in imajo vsak svoj predgovor urednika dr. Volčiča. Vsak oddelek ima tudi svoje stvarno kazalo v slovenskem in hrvatskem jeziku. Odlični hrvatski „Mjesecnik“ priobčil je v št. 8. in 9. o vsem jako laskavo oceno, ki jo zaključuje z naslednjimi značilnimi besedami: „Po našem bi mnijenju trebali, da se ovom sbirkom austrijskih zakona služe i svi hrvatski pravnici, najpače oni u Austriji, pošto i onako svoje nemaju, a autor im je omogućio uporabu, navedši sve hrvatske izraze, koji se bitno razlikuju od slovenskih. Kad i ne bi bilo medju nama onako živog saobraćaja, kakav doista jest, već činjenica, što smo jedan narod, mora da nas nuka, da naučimo pravne izraze jednoga i drugoga dijela naroda, da uzmognemo lahkoćom rabiti svaku našu pravnu knjigu, a ne posizati za njemačkom ili talijanskom i ondje, gdje imamo svoju, samo pisanu drugim narječjem.“

Koncem avgusta 1910 je izšlo „Dopolnilo civilno pravnim zakonom za leto 1906.—1910.“. Urednik dr. Volčič pravi v svojem predgovoru: Po letu 1906., ob katerega koncu je izšel IV. zvezek „Pravnikove zbirke“, so se nekateri predpisi dotične snovi premenili, premnogi po odločbah vrhovnih sodišč pojasnili ter so se v rečeni knjigi našli še nekateri moteči tiskovni pogreški. Dasi je od vsega natisa knjige preostalo le še malo nad dvesto izvodov, vendar pri naših razmerah ni upati, da se skoro zvedejo, še manj pa, da se more v doglednem času izdati njen drugi natis. Zato sem v soglasju z društvom „Pravnik“ uredil dopolnilo, ki naj knjigo z drugimi objavami vred, ki jih je društvo medtem izdalo — nova odvetniška tarifa, jezikovni zakon za Dalmacijo — popolni po sedanjem stanju v vseh zgoraj označenih ozirih. Novi kupci „Civilnopravnih zakonov“ dobe „dopolnilo“ in medtem izišle omenjene objave vezane v eni knjigi, drugi si jih lahko nabavijo posebej, upam, da vsem nadomeste novo izdajo navedenega IV. zv. zbirke. — Dostavljamo, da je v „Dopolnilu“ krog 200 novih odločeb vrhovnega sodišča. Dopolnilo se za ceno 1 K 20 h.

dobiva po vseh knjigarnah in pri uredniku, dobi pa je brezplačno, kdor pri uredniku samem na novo naroči Pravnikove zbirke IV. zvezek (Civilnopravne zakone za 8 K), ali V. zvezek (Zemljiškoknjižne zakone za 6 K), ali VI. zvezek (Predpisi o nespornem sodstvu za 7 K); pridejati se mora k tem kupninam samo 6 h. za poštnino.

† **Marija Konopnicka**, znamenita poljska pisateljica, je umrla. Lani Orzeszkowa, letos Konopnicka. Tako je poljski narod izgubil v kratkem dve diki svoji, pisateljici, kakor jih je imel malokateri narod. Koren zla v svojem narodu je Konopnicka videla v zanemarjenosti ljudstva.

Maria v. Elsner-Eschenbach, znana nemška pisateljica, ki je pred kratkim praznovala 80 letnico svojega rojstva, je po svojem poreklu Slovanka, baronica Dubska z Moravskega. V svoji mladosti je govorila več češki nego nemški, a več francoski nego češki — prava kulturna slika one dobe.

„**Vojno in mir**“, znani roman Tolstega, je dramatičiral ruski knez Sumbutov.

Stoletnica rojstva češkega pesnika Karla Hinka Máche bo 10. nov. 1910.

NAŠE SLIKE.

B. Šenoa: Kraljevič Marko in vila (Umetniška priloga v trobarvnem tisku). — Prodajalec sladkorja. — V. Leo Arndt: V bosenski kavarni (Umetniška priloga).

LISTNICA UREDNIŠTVA.

Sphinx patriae. Roman „Sphinx patriae“ je ostal fragment, ker g. Vladimir Levstik proti svoji nameri in občljubi ni oddal nadaljevanja.

Gustav Ipavec.

Dr. Josip Vošnjak.

Benjamin Ipavec.

Mihael Vošnjak.

